

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
MENŲ FAKULTETAS
MUZIKOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

ROBERTA KASPERAVIČIŪTĖ

Muzikos pedagogikos studijų programos
IV kurso studentė

**PAAUGLIŲ PATYČIOS BENDRAUJANT SU BENDRAAMŽIAIS
DALYVAUJANČIAIS MUZIKINĖJE VEIKLOJE**

BAKALAURO DARBAS

Darbo vadovė –
prof. dr. Diana Strakšienė

Šiauliai, 2013

Kasperavičiūtė R. Paauglių patyčios bendraujant su bendraamžiais dalyvaujančiais muzikinėje veikloje: Muzikos pedagogikos bakalauro darbas / vadovė prof. dr. Diana Strakšienė; Šiaulių universitetas, Menų fakultetas, Muzikos pedagogikos katedra. – Šiauliai 2013. – 42 p.

SANTRAUKA

Patyčios – tai sąmoningas, neišprovokuotas veiksmas prieš vieną ar kelis asmenis, siekiant sukelti nuolatinius prievartos ar įžeidinėjimų modelius. Patyčios pasireiškia įvairiomis formomis: žodiniu užgauliojimu, ignoravimu ar atstūmimu, fiziniais išpuoliais, reketu, daiktų atiminėjimu ir laužymu bei nemalonių užrašų rašymu. Patyčių reiškinys masiškai paplitęs visame pasaulyje, su juo susiduriama kasdien. Pirmi patyčių reiškinio paplitimo tyrimai pasirodė Švedijoje, vėliau patyčių reiškiniu susidomėjo kitos šalys. Pasaulio Sveikatos Organizacijos tyrimo duomenimis, Lietuvoje apie 70 proc. vaikų bent kartą yra patyrę bendraamžių patyčias. Analizuojant užsienio ir lietuvių mokslinę literatūrą matome, kad patyčios, tai opi problema mūsų visuomenėje, kuriai reikalinga efektyvi prevencinė programa. Analizuojant mokslinę literatūrą pastebėta, kad tyrimų patyčių tema nėra daug, o siekiant išsiaiškinti moksleivių, dalyvaujančių muzikinėje veikloje patiriamas patyčių apraiškas, nebuvo rasta. Tai inspiravo idėją ištirti patyčių reiškinį tarp panašaus amžiaus paauglių (dalyvaujančių ir nedalyvaujančių) muzikinėje veikloje bendravimo ypatumus, išskiriant patyčių reiškinio apraiškas. Tyrimu siekiama išsiaiškinti, ar muzikinė veikla inspiruoja patyčių reiškinio apraiškas paauglių tarpe. Tyrimo tikslas – atskleisti paauglių bendravimo ypatumus su bendraamžiais, dalyvaujančiais muzikinėje veikloje. Tyrimo uždaviniai: atskleisti teorinius patyčių sampratos aspektus; numatyti patyčių egzistavimo ypatumus edukacinėje aplinkoje; apžvelgti paauglių psichofizinės raidos ypatumus; aptarti paauglių muzikinės veiklos ugdymo formas; ištirti, ar paaugliai dalyvaujantys muzikinėje veikloje patiria bendraamžių patyčias.

Empirinio tyrimo rezultatai patvirtino, kad paaugliai užsiimantys muzikine veikla patiria bendraamžių patyčias ir šis reiškinys yra gajus. Empiriniame tyrime dalyvavo 96 Šiaulių miesto „Sandoros“, „Šventupio“ bendrojo lavinimo mokyklų ir 1 – osios muzikos mokyklos paaugliai.

Kasperavičiūtė R. Teenagers Bullying While Communicating with Peers Involved in a Musical Activity: Music Pedagogy Bachelor's Final Thesis / research adviser: Prof. Dr. Diana Strakšienė; Šiauliai University, the Faculty of Arts, the Department of Music Pedagogy. Šiauliai, 2013. – 42 p.

SUMMARY

Bullying is a deliberate, unprovoked action against one or a few persons, seeking to create constant abuse or harassment models. Bullying can be expressed in different forms, e.g. verbal abuse, disregard or repulse, physical attacks, racket, damaging or stealing things and as well, nasty notes. The phenomenon of bullying is widely spread in a whole world and students encounter it every day. The first studies on the prevalence of bullying were carried out in Sweden. Later other countries also started to pay attention to this problem. According to the World Health Organization survey results, 70% of Lithuanian children have at least once been bullied. While analysing the Lithuanian and foreign scientific literature, it becomes evident, that bullying is a relevant problem of the contemporary society and it requires an efficient prevention programme. The analysis of the scientific literature disclosed that there have been only a several investigations performed on the topic of bullying. Moreover, one could not find any bullying manifestations about students participating in a musical activity. This fact inspired the idea to investigate the phenomenon of bullying among the similar age teenagers (participating and not participating in a musical activity) communication peculiarities, distinguishing the manifestation of the bullying as a phenomenon. This study aims to determine whether a musical activity inspires the phenomenon of bullying among teenagers. The aim of the research is to reveal the communication peculiarities among teenagers participating in musical activities. The objectives are the following: to define the theoretical aspects of the phenomenon of bullying; to foresee the existence of bullying in the educational environment; to discuss the peculiarities of psychophysical development of teenagers; to discuss the educational forms of the teenagers' musical activity; to find out whether the teenagers participating in a musical activity encounter the peer bullying.

The empirical investigation confirmed that teenagers participating in musical activities encounter peer bullying. This phenomenon is rather prevalent. In the empirical investigation

there participated 96 students from Šiauliai “Sandoros“, “Šventupio“ secondary schools and as well teenagers from the “1 – oji muzikos mokykla“.

TURINYS

ĮVADAS.....	6
1. TEORINIAI PATYČIŲ SAMPRATOS ASPEKTAI.....	9
1.1. Patyčių sampratos apibrėžtis.....	9
1.2. Patyčių fenomeno apibūdinimas užsienio šalyse ir Lietuvoje.....	10
1.3. Patyčių formų grupavimas mokslinėje literatūroje.....	13
1.4. Patyčių egzistavimo ypatumai edukacinėje aplinkoje.....	14
1.5. Patyčių prevencija ir pasekmės ugdymo įstaigose.....	17
2. PAAUGLIŲ RAIDOS PSICHOPEDGOGINIS KONTEKSTAS.....	20
2.1. Paauglių psichofizinės raidos ypatumai.....	20
2.2. Paauglių bendravimo ypatumai bendraamžių tarpe.....	22
2.3. Paauglių popamokinės veiklos realizavimo galimybės.....	24
3. PATYČIOS PAAUGLIŲ TARPE: MUZIKOS BESIMOKANČIŲ MOKSLEIVIŲ PATIRTIES TYRIMAS.....	29
3.1. Tyrimo organizavimas: tyrimo imties charakteristika, tyrimo metodika.....	29
3.2. Tyrimo rezultatų analizė.....	30
IŠVADOS.....	40
LITERATŪRA.....	42
PRIEDAS.....	45

Ivadas

Tyrimo problema. Patyčios – sąmoningas, neišprovokuotas, nuolatinis vieno asmens ar grupės fizinis ar žodinis kito asmens užgauliojimas siekiant sukurti nuolatinį prievartos ar įžeidinėjimų modelius (Olweus, 1991). Jau gan ilgą laiką psichologinėje literatūroje plačiai nagrinėjama paauglių patyčių problema. Susidomėjimas šia problema prasidėjo Švedijoje 1970 m., kuomet Dan Olweus nustatė keturis reikšmingus veiksnius, skatinančius agresiją bei patyčias: 1) vaiko emocinis ryšys su jį globojančiu asmeniu; 2) vaiko agresyvaus elgesio toleravimas šeimoje; 3) auklėjimo stilius; 4) vaiko prigimtinių psichikos savybės (Targamadzė, Valeckienė, 2007). Vėliau patyčių problema pradėta nagrinėti Norvegijoje (Olweus, 1993), paskui Suomijoje (Salmivalli, Lagerspetz, Bjorkqvist, Osterman, 1996), Didžiojoje Britanijoje (Boulton, Smith, 1994) bei kitose Europos valstybėse, Austrijoje, Naujojoje Zelandijoje (Rigby, Slee 1993), Japonijoje, JAV (Whited, Dupper, 2005).

Patyčios pasireiškia įvairiomis formomis, nuo reketo ar daiktų atiminėjimo ir laužymo, ignoravimo ar atstūmimo iki fizinių išpuolių, žodinių užgauliojimų (Zaborskis, Vareikienė, 2008). Atsižvelgiant į tai, kaip yra tyčiojama iš asmens, yra išskiriamos tiesioginės ir netiesioginės patyčių formos: tiesioginės patyčios, netiesioginės patyčios, verbalinės ir rašytinės patyčios, fizinės patyčios (Girdvainis, Pocevičienė, 2009). Šiandien patyčios įgauna naujų, formų – grasinamų, filmuotos medžiagos apie asmenį skleidimas ar žeminančių internetinių puslapių apie patyčių auką kūrimas ir platinimas, gąsdinančių žinučių mobiliuoju telefonu arba elektroniniu paštu siuntimas (Valeckienė, 2007).

Didžioji dalis mokslininkų pritaria, jog patyčios turi neigiamų pasekmių jų aukoms, o kartais – ir pačiam patyčių iniciatoriui (skriaudėjui). Taip pat patyčios gali turėti neigiamą poveikį patyčias stebėjusiems mokiniams (Grigaliūnienė, Kontriminė, Račkauskienė, Stacevičienė, Šaferis, 2012). Tačiau patyčios paauglių tarpe yra viena aktualiausių problemų dabartinėje visuomenėje. Šiuo metu patyčios esti visur: mokykloje, elektroninėje erdvėje, laisvalaikio praleidimo vietose, neformaliojo ugdymo įstaigose ir kt. Šio veiksmo atsiradimas yra grindžiamas tuo, kad mokiniai patiria sunkumų atkreipdami į save dėmesį, turėdami socialinių įgūdžių stoką, domėdamiesi įvairia nepopuliaria bendraamžių tarpe popamokine veikla, atsiskleisdami, pasirodydami ar įsitvirtindami bendraamžių grupėje.

Pasaulio Sveikatos Organizacijos tyrimo duomenimis, Lietuvoje apie 70 proc. vaikų bent kartą yra patyrę bendraamžių patyčias, tuo tarpu beveik trečdalis vaikų mokykloje patiria dažnas (2 – 3 kartus per mėnesį arba dažniau) kitų patyčias. Šis rodiklis, lyginant su kitois valstybėmis, yra vienas aukščiausių (Zaborskis, Cirtautienė, Žemaitienė, 2005; Zaborskis, Vareikienė, 2008).

Mokykloje kiekvienas mokinys turėtų jaustis saugus ir reikšmingas. Deja, mokykloje esti visai kitaip. Moksleivių apklausos rodo, jog nemaža dalis vaikų mokyklose tampa agresijos, pasireiškiančios patyčiomis, aukomis (Zaborskis, Cirtautienė, Žemaitienė, 2005). Vaikai patiriantys patyčias išgyvena skriaudą, įtampą, bejėgiškumo jausmą, baimę, liūdesį, nepasitikėjimą savimi, o tai neigiamai veikia tiek fizinę, tiek ir emocinę vaiko sveikatą. Tyrimais nustatyta (Zaborskis, Vareikienė, 2008), kad paprastai šie vaikai turi bendravimo sutrikimų: jiems sunkiau sekasi užmegzti ir palaikyti gerus santykius su bendraamžiais, prie jų prisitaikyti, bendraudami jie yra labai nedrąsūs, drovūs, įsitempę. Be to, vaikystėje patirtos patyčios susijusios ir su vyresniems žmonėms kylančiomis bendravimo problemomis (Valeckienė, 2007).

Tyrimo aktualumas. Pastaruoju metu susidomėjimas šia problema ypač išaugo, agresyvaus elgesio tyrimams skiriama vis daugiau dėmesio (Olweus, 2008). Tyrinėjamas patyčių dažnumas mokyklose (Olweus, 1993; Robichaud, 2007; Girdvainis, Pocevičienė, 2009; Grigaliūnienė, Kontrimienė, Račkauskienė, Stacevičienė, Šaferis, 2012), gilinamasi į šio reiškinio atsiradimo priežastis, nagrinėjamas patyčių ryšys su depresija, polinkiu į savižudybę (Targamadzė, Valeckienė, 2007; Gumuliauskienė, Juodaitytė, Malinauskienė, 2010), tabako bei alkoholio vartojimu (Targamadzė, Veleckienė, 2007). Tyrinėjamos patyčios elektroninėje erdvėje (Girdvainis, Pocevičienė, 2009). Pateikiama aukų ir jų skriaudėjų charakteristikos (Olweus, 1993; Robichaud, 2007; Norgėlienė, Grigaitė, 2009). Ieškoma efektyvių būdų, galinčių sumažinti patyčių mokyklose reiškimąsi (Whitted, Dupper, 2005; Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006; Olweus, 1993, 2008; Robichaud, 2007; Valeckienė, 2007; Baniulienė, Juodaitytė, 2011).

Analizuojant minėtų autorių darbus, pastebima, kad tyrimų apie paauglių patyčias bendraujant su bendraamžiais dalyvaujančiais muzikinėje veikloje nėra daug. Nėra duomenų, ar didžioji dalis paauglių kurie patiria patyčias yra tie, kurie dalyvauja neformalioje, tame tarpe ir muzikinėje veikloje. Šį faktą galima traktuoti kaip aktualią pedagoginę problemą.

Tyrimo objektas – paauglių, dalyvaujančių muzikinėje veikloje, bendravimas su bendraamžiais.

Hipotetinė prielaida. Tikėtina, kad teorinės medžiagos analizė, bei atliktas tyrimas atskleis, kad paaugliai užsiimantys muzikine veikla patiria patyčias bendraamžių tarpe. Atskleis, patyčių mastą tarp paauglių, formas, bendravimo ypatumus su bendraamžiais, dalyvaujančiais muzikinėje veikloje, jų požiūrį į patyčių reiškinių, asmeninę patirtį patyčių klausimu, mokytojų ir šeimos požiūrį bei veiksmus į patyčių reiškinių. Tai padės imtis efektyvesnių priemonių prieš patyčias paauglių tarpe.

Tyrimo tikslas – atskleisti paauglių bendravimo ypatumus su bendraamžiais, dalyvaujančiais muzikinėje veikloje.

Uždaviniai:

- 1) atskleisti teorinius patyčių sampratos aspektus;
- 2) numatyti patyčių egzistavimo ypatumus edukacinėje aplinkoje;
- 3) apžvelgti paauglių psichofizinės raidos ypatumus;
- 4) aptarti paauglių muzikinės veiklos ugdymo formas;
- 5) ištirti, ar paaugliai dalyvaujantys muzikinėje veikloje patiria bendraamžių patyčias;

Tyrimo metodai. Mokslinės, psichologinės bei kitos literatūros analizė, anketinė apklausa, statistinė duomenų analizė, panaudojant SPSS programinės įrangos paketą.

Tyrimo imtis. Tyrimui buvo naudojamas anketinės apklausos metodas. Anketos skiriamos paaugliams užsiimantiems muzikine veikla. Tyrime dalyvavo 96 respondentai.

Darbo struktūra. Darbas susideda iš įvado, trijų dalių, išvadų, literatūros sąrašo ir priedo. Darbe pateikta: 5 lentelės, 2 paveikslai, 44 literatūros šaltiniai.

1. TEORINIAI PATYČIŲ SAMPRATOS ASPEKTAI

1.1. Patyčių sampratos apibrėžtis

Patyčios paprastai apibūdinamos kaip nuolat pasikartojantis, sąmoningas, neišprovokuotas neigiamas vieno ar kelių asmenų elgesys, nukreiptas prieš asmenį, kuriam sunku pačiam apsiginti (Olweus, 2008). Patyčios pasireiškia gan plačiai: nuo ignoravimo, atstūmimo, žodinio užgauliojimo iki fizinių išpuolių, daiktų atiminėjimo, reketo ir kt. (Zaborskis, Vareikienė, 2008). Patyčios gali būti tiesioginės ir netiesioginės, rašytinės, žodinės, elektroninės ir kt. Sudėtinės patyčios apima fizinius ir žodinius veiksmus.

Visuomenė iki šiol per mažai susipažinusi su patyčių paplitimu, todėl nenuostabu, kad šiandienai patyčioms kaip vienai dažniausio agresyvaus elgesio formų, kuri vyksta mokykloje, skiriamas ypatingas dėmesys tiek akademiniuose, tiek praktiniuose diskursuose (Skirienė, 2010).

Daugelis mokslininkų įvairiais aspektais analizuoja ir gilinasi į patyčių reiškinius vaikų tarpe, sieja juos su vaiko asmenybe, socialine izoliacija, vaikų savigarbos lygiu, mikro – makroaplinkos ypatumais, didėjančiu stresu aplinkoje ir kitais veiksniais. Visais atvejais patyčių prieš vaikus ir tarp vaikų formos sukelia intensyvias, ilgalaikes, kompleksines vaiko psichosocialinę bei fizinę raidą žalojančias pasekmes (Gumuliauskienė, Juodaitytė, Malinauskienė, 2010). Taip pat mokslininkai teigia, kad patyčios turi neigiamų pasekmių ne tik jų aukoms, bet ir patiems patyčių iniciatoriams. Todėl Lietuvoje pastaruoju metu daugėja vaikų pagalbos centrų, mokyklose atsiranda daugiau socialinių darbuotojų, dedamos didesnės pastangos siekiant mažinti vaikų smurto ir patyčių mastą mokyklose. Tačiau nepaisant šių veiksmų, Lietuva pirmauja Europoje pagal vaikų patiriančių patyčias mokyklose skaičių.

Pasak Bulotaitės, Pivorienės, Sturlienės (2002), patyčios nėra juokeliai ar pasistumdymas „dėl žaidimo“. Jeigu kyla patyčios, vadinasi, kažkur yra gilesnė problema. Besityčiojantys vaikai dažniausiai turi bėdų namuose, šeimoje, su kiemo draugais ir savo pyktį išlieja norėdami įskaudinti silpnesnį, jį pažeminti ar įbauginti kitus. Patyčios yra pasikartojantis veiksmas, jis nenutinka tik kartą. Vaikai iš kurių tyčiojamas, būna uždari, atsiskyrę nuo klasės, su jais nebendraujama. Pagrindinė patyčių atsiradimo problema – vaikų socialinės patirties stoka.

Patyčios sukelia intensyvias, ilgalaikes, vaiko psichosocialinę raidą žalojančias pasekmes, iššaukia įvairias elgesio ir emocijų problemas, palieka asmenybei negatyvius ir gilius

vidinio išgyvenimo pėdsakus, pakenkia asmenybės vystimuisi, sukelia fizinės ir psichinės sveikatos sutrikimus (Kurienė, Pivorienė, 2000; Macijauskaitė, 2004 ir kt.). Smurtas ir patyčios glaudžiai susijęs su visuomenės ir šeimos vertybių ir moralinių nuostatų kaita, socialine atskirtimi ir neigiamais šiandienos visuomenės reiškiniiais, tokiais kaip skurdas, žalingi įpročiai, migracija, nedarbas ir pan. (Šerkšnienė, Petraitis, 2008).

Daugelis vaikų tampa patyčių aukomis. Patyčių auką dažniausiai pasirenka skriaudikas. Jo asmenybė, situacija gyvenime, patiriamos problemos lemia kas bus patyčių auka. Tie, kurie jaučiasi neįvertinti, gali žeminti tuos, kuriuos giria kiti. Taip pat patyčių aukomis gali tapti labai gabūs, kūrybiški, protingi, išsiskiriantys savo gebėjimais vaikai. Tokiems mokiniams skriaudikai dažniausiai pavydi mokytojų, tėvų skiriamo dėmesio (Račkauskas, Šilėnienė, 2010).

Kaip teigia Povilaitis R., Valiukevičiūtė J. (2006), patyčių aukomis tampa ramūs, tylūs, savęs nedemonstruojantys, silpnesni mokiniai. Dažniausiai tokias aukas pasirenka tiek, kuriuos skriaudžia ir įžeidinėja vyresni, stipresni vaikai ar tėvai. Todėl patys patirdami agresiją jie savo įniršį ir pyktį išlieja ant silpnesnių, taip sukurdami tam tikrą smurto grandinę: stipresnieji žemina silpnesnius. Reikia suvokti, kad ne aukos, o skriaudėjai turi problemų ir dėl to ima skaudinti kitus.

Vaikai tampa skriaudėjais dėl pripažinimo stokos, dėmesio, konkurencijos ir pavydo (Gilligan, 2002). Neretai smurtaujantys vaikai patys patiria psichologinį ar fizinį smurtą, įžeidinėjimus, mušimus. Žmogus kuria gražius, nepaprastus dalykus, įgyja pripažinimą vadovaudamasis ne jėga, o protu, jei jam užtenka šilumos, palaikymo iš aplinkinių ir šeimos. Tačiau tie, kuriems trūksta pasitikėjimo, meilės, palaikymo iš artimųjų ir šeimos, imasi smurto.

Apibendrinant galima teigti, kad patyčios – tai įsisenėjusi problema, tačiau ji tampa vis svarbesnė ir reikalauja daugiau dėmesio kaip vienas opiausių reiškinių, su kuriuo susiduria šių dienų visuomenė, o ypač mokyklos aplinka. Patyčių ypatybės: pasikartojantys veiksmai, patyčių aukos dažniausiai silpnesnės, ramesnės ir lėtesnės už jų skriaudėjus, sąmoningas skausmo, kančios, nemalonaus jausmo sukėlimas patyčių aukai.

1.2. Patyčių fenomeno apibūdinimas užsienio šalyse ir Lietuvoje

Užsienio šalyse atliekama daug tyrimų, skirtų patyčių reiškinio apibūdinimui pagal patyčių skriaudėjų vaidmenį (aukos, skriaudėjo, liudininko), lytį, prievartos formas ir jų poveikį

aukai. Didelį dėmesį skiria neigiamoms patyčių pasekmėms apibūdinant dalyvių situaciją (socialinę, kultūrinę, psichinę, fizinę ir kt.) (Juodaitytė, Baniulienė, 2010).

Pradėti patyčių mokykloje tyrimų iniciatorius Norvegų mokslininkas Dan Olweus išleidęs knygą „Agresija mokykloje: priekabautojai ir „atpirkimo ožiai“ („Aggression in the schools: Bullies and whipping boys“). Atliktų tyrimų Skandinavijos šalyse rezultatai privertė atkreipti dėmesį ne tik švietimo ir mokslo atstovus į patyčias mokyklose, bet ir sulaukė atgarsių Europoje, Šiaurės Amerikos šalyse bei Tolimuosiuose Rytuose (Targamadzė, Valeckienė, 2007).

Ilgai buvo ieškoma tinkamo šio reiškinio apibrėžimo. Šiomis dienomis užsienio šalyse dažniausiai vartojama angliška sąvoka „bullying“, įprasminanti skaudinimą ar gąsdinimą silpnesnio asmens panaudojant jėgą ar galią bei siekiant priversti jį kažką atlikti. Ši sąvoka apima agresyvaus asmens pastangas sąmoningai kontroliuoti kitus, dažniausiai už save silpnesnius asmenis. Angl. „bullying“ (liet. prievartauti, įbauginti, ieškoti priekabių) – apibrėžimas kaip sąmoningas, nuolat pasikartojantis agresyvus elgesys su silpnesniu asmeniu, kuris negali pats pasipriešinti (Targamadzė, Valeckienė, 2007). Taip pat vartojamos sąvokos tokios kaip : „mob“ – didelė žmonių minia, galinti sukelti problemų ar panaudoti smurtą prieš vieną asmenį; „Bully on You“ (liet. „puiku, na ir gerai“), Skandinavijoje – „mobbing“, Olandijoje – „pesten“, Japonijoje – „ijime“ perteikia panašią reikšmę; „intimidation“ (liet. Gąsdinimas, bauginimas); „harassment“ (liet. Varginimas, priekabiavimas, įžeidinėjimai) (Targamadzė, Valeckienė, 2007);

Įžeidinėjimas, žeminimas, puolimas kitą asmenį – toks elgesys išlieka ir tuomet, kai prašoma liautis. Tokiu atveju skriaudėjas gauna malonumo patyrimų, kai kenkiama kito savigarbai, erziniu, prasivardžiovimu, šmeižtu, nemandagiais komentarais, skleidžiamų iš anksto numatytų piktavališkų apkalbų, pajuokimu prieš kitus, nepadoriais žvilgsniais, atstūmimu, atskyrimu nuo grupės, grasinimu nedraugauti, įžeidimais, žeminimais, patyčiomis dėl kūno sandaros, negalios, religijos, aprangos, amžiaus, ekonominės padėties, etninės ar religinės kilmės, užrašais ir piešiniais ant namų sienų (Targamadzė, Valeckienė, 2007).

Gąsdinimas ir bauginimas – veiksmas, kuriuo siekiama sukelti baimę, dažniausiai siekiant kontroliuoti kitą asmenį. Tai žodiniai grasinimai, grasinimas kitam žmogui smurtu ar ketinimas pakenkti jo nuosavybei, grasinimas telefono skambučiu, ginklo demonstravimas, stumdymasis, persekiojimas, grasinimas kumščiu, plėšimas, lupikavimas, reikalavimas užmokesčio ar kokių nors daiktų mainais už aukos saugumą (Smith, 2000).

Periodikos leidiniuose „Dialogas“, „Psichologija Tau“, „Lietuvos rytas“ ir kt. pateikiami faktai, jog 70% Lietuvos moksleivių patiria smurtą ir patyčias, lygiai tiek pat moksleivių tyčiojasi patys. Šiuo rodikliu Lietuva pirmauja Europoje. Šie skaičiai verčia susimąstyti ir imtis griežtų priemonių tai sustabdyti. Pasaulyje yra nuskambėję patys išradingiausi būdai pasityčioti, tokie kaip: suplėšomi rūbai, laužomi daiktai, pradeginamos striukės, vaikai įkišami į konteinerį ir paliekami šiukšlėse, stumdomi, spardomi iki sąmonės netekimo, patyčių aktai filmuojami ir platinami internetinėje erdvėje (Račkauskas, Šilėnienė, 2010). Iš tiesų patyčių situacija Lietuvoje opi. Kas antras ar kas trečias mokinys patiria patyčias Lietuvoje. Jų dažnumas gali būti skirtingas: vienas tai patiria kartą per savaitę, kitas – kas mėnesį, o trečias gali kas dieną patirti patyčias ir tapti jų auka.

Patyčių reiškinyje byloja, kad Lietuvoje yra itin svarbi saugios mokyklos idėja, kuri turi tapti vienu iš siekiamų prioritetų (Povilaitis, Jasiulionė, 2008). Lietuvos Respublikos Vyriausybė siekdama kurti saugią mokyklą ir mažinti patyčių mastą mokyklose priėmė nutarimą dėl *Nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2011 – 2015 metų programos patvirtinimo* (2011 sausio 3d. Nr. A1 – 2). Jo tikslas – siekti mažinti smurtą prieš vaikus su visomis jo apraiškomis, orientuojantis į smurto prieš vaikus prevenciją bei intervenciją, apimant visas smurto rūšis (fizinį, emocinį ir seksualinį) ir formas. Programos uždaviniai: organizuoti visuomenės švietimą smurto prieš vaikus prevencijos klausimais; tobulinti specialistų, dirbančių su vaikais, kvalifikaciją smurto prevencijos ir pagalbos klausimais; teikti paslaugas vaikams, nukentėjusiems nuo smurto, ir jų šeimų nariams; plėsti tarptautinį bendradarbiavimą; vykdyti smurto prieš vaikus stebėseną.

Lietuvių kalboje dar vis nerandama termino, kuris aiškiai ir tiksliai apibūdintų patyčias ir atspindėtų elgesio įvairovę, kuris yra būdingas šiam reiškiniui. Lietuviškoje terminijoje šiuo metu dažniausiai vartojama „patyčių“ sąvoka (Targamadzė, Valeckienė, 2007).

Lietuvių didžiajame žodyne (1999) kitą asmenį žeminantis elgesys gali būti apibūdinamas įvairiausiais žodžiais, kurie gali būti vartojami kaip sinonimai: patyčios – ko nors darymas tyčia, kieno apmaudui, pajuokai, pasityčiojimui. Toks elgesys gali turėti skirtingas sąvokas: priekabiauti – ieškoti priekabių, nuolat barti, raginimą daryti; užgaulioti – įžeidinėti; erzinti – tyčiotis, pajuokti; tyčiotis – tyčias daryti, pikta juoktis.

Patyčios gausiai paplitusios ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio šalyse. Daugelis mokslininkų atliko įvairius tyrimus ieškant efektyvaus būdo patyčių reiškinio slopinimui. Lietuvos

Respublikos vyriausybė kovoja prieš smurtą ir patyčias mokykloje pasitelkdami smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams programą, kurios tikslas mažinti visas smurto formas prieš vaikus. Patyčioms būdingos įvairios formos, kurių pasireiškimo įvairovė ypač sparčiai kinta. Dažniausiai šiuo metu tai siejama su informacinių technologijų tobulėjimu.

1.3. Patyčių formų grupavimas mokslinėje literatūroje

Patyčios pasireiškia įvairiomis formomis, nuo reketo ar daiktų atiminėjimo ir laužymo, ignoravimo ar atstūmimo iki fizinių išpuolių, žodinių užgauliojimų (Zaborskis, Vareikienė, 2008). Patyčių iniciatoriai įvairiomis formomis skriaudžia auką ir stiprina savo padėtį tarp bendraamžių, todėl yra labai sudėtinga jas klasifikuoti. Pagal tai, kaip patyčios daromos asmeniui, pirmiausia buvo išskirtos tiesioginės ir netiesioginės patyčių formos (Zaborskis, Vareikienė, 2008). Tiesioginės patyčios pasireiškia gan atvirai – puolimu, užgauliojimu, prasivardžiovimu, puolant aukas, rodant nepadorius gestus, erzinant, mušant, grasinant (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Čia gali egzistuoti tiek fizinė tiek verbalinė agresija. Netiesioginės patyčios – atstūmimas iš grupės, ignoravimas, nebendravimas, apkalbinėjimas, skaudinimas nevarojant tiesioginės agresijos (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Ši patyčių forma yra subtilesnė.

Kur kas lengviau pastebimos yra tiesioginės patyčios, o netiesiogines patyčias sudaro iš pažiūros visai nekalti, subtilūs veiksmai, bet jie lygiai taip pat, kaip ir užgauliojimai bei smūgiai, gali labai įskaudinti (Olweus, 1993). Netiesiogines patyčias pastebėti ir laiku sustabdyti yra labai sunku, atrodo tuo metu skriaudėjas nieko blogo nedaro, todėl yra sunku jį nubausti ar jam kažką prikišti. Kartais kiti patyčias maišo su pajuokavimu, tačiau tai yra visai kas kita. Labai svarbu atkreipti didesnę į šią mažiau pastebimą patyčių formą, nes jos dažnai gali būti skaudesnės už tas kurios aiškiai matomos (Girdvainis, Pocevičienė, 2009).

Be to, patyčių formas dar galima klasifikuoti ir pagal patyčių priežastis: dėl kito asmens kūno sudėjimo, charakterio savybių, socialinės padėties, higienos įpročių, rasės, negalios, kitų priežasčių (Targamadzė, Valeckienė, 2007).

Dažnai, kaip atskira patyčių forma yra išskiriamos seksualinės patyčios. Jos pasireiškia įžeidinėjamomis užuominomis, komentarais apie išvaizdą, nepageidaujamais prisilietimais,

pasiūlymais su seksualine potekste, pornografijos demonstravimas, platinimas ir pan. (Valeckienė, 2007).

Taip pat mokiniai turintys specialiųjų ugdymo (-si) poreikių ar negalią, patyčias patiria žymiai dažniau nei kiti mokiniai. Dažnai jie patiria tiek tiesiogines tiek netiesiogines patyčių formas, tai priklauso nuo jų pačių negalės (Targamadzė, Valeckienė, 2007).

Pagal tai, kokia yra vartojama agresija norint vaiką įskaudinti ir įžeisti, dar yra išskiriamos (Targamadzė, Valeckienė, 2007):

- Verbalinės ir rašytinės patyčios – kai iš vaiko yra tyčiojamasi raštu arba žodžiu. Ši forma apima: pravardžiavimą, erzinimą, įžeidinėjimą, neigiamus komentarus, pašaipas replikas apie religiją, žmogaus kūno sudėjimą, rasę, tautybę, negalią, išvaizdą, gąsdinančių žinučių siuntinėjimą mobiliuoju telefonu ar elektroniniu paštu ir pan.
- Fizinės patyčios – kai iš vaiko tyčiojamasi fiziniais veiksmais. Jie pasireiškia mušimu, kandžiojimu, stumdymu, daiktų gadinimu, nepagarbiais gestais, stumdymais, spjaudymais ir pan.
- Sudėtinės patyčios – apima verbalinius ir fizinius veiksmus. Tai galėtų būti reketas, vertimas vaiką atlikti ką nors prieš savo valią.

Pati subtiliausia netiesioginio patyčių formų yra ignoravimas, nebendravimas. Kiekvieno elgesio forma turi tam tikras priežastis ir pasekmes.

Šiomis dienomis, patyčias autoriai apibrėžia skirtingai. Tai lemia požiūris į šį reiškinį. Vis dėl to patyčios dažniausiai apibūdinamos kaip tam tikra agresyvaus elgesio forma bendrojo lavinimo mokykloje, todėl patyčių ir kitų elgesio formų priemonės yra laikomos tos pačios. Patyčios yra skirstomos į verbalines ir rašytines patyčias, fizines patyčias ir sudėtinės patyčias.

1.4. Patyčių egzistavimo ypatumai edukacinėje aplinkoje

Mokykla – vieta, kur vaikai praleidžia didžiąją dalį savo laiko, čia susitinka visi suaugusieji kurie augina vaikus, mokykloje ne tik semiamasi žinių, bet ir įgyjamos emocinės ir socialinės kompetencijos. Mokykla turi puikias galimybes padėti ne tik vaikams, bet ir suaugusiems spręsti patyčių problemą, suteikti tam reikiamų žinių ir įrankių. Mokykla gali imtis konkrečių veiksmų, kad ugdytų pagarbą, skatintu šiltus santykius, kad pagerintu bendravimo

klimatą, stiprintu socialinius ir emocinius įgūdžius ne tik tarp pačių mokinių, bet ir tarp mokinių ir mokyklos darbuotojų. Ji gali rinktis nuosekliai plėtoti socialinę ir emocinę ugdymą visoje mokykloje, tuo labiau kad socialinis ir emocinis ugdymas visiškai sutampa su patyčių prevencija ir gali būti įtrauktas į socialinio ir emocinio ugdymo sistemą (Šukys, 2010).

Kiekybiškai daugiausia patyčių vyksta mokyklose – tai aplinka, kurioje ilgą laiką būna daug vaikų. Mokyklose patyčios vyksta pačiose įvairiausiose vietose, dažniausiai ten kur suaugusieji nesistengia sustabdyti besityčiojančių vaikų, kur mažiausia suaugusiųjų priežiūra. Vaikai, kurie tyčiojasi iš kitų, puikiai supranta, kad toks elgesys yra netinkamas ir nepageidaujamas. (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006).

Patyčios paprastai neskatina tokių socialinių ryšių, kaip bendravimas ir draugystė, jos griauja mokymuisi būtiną gerą klimatą. Nuolat pasikartojantis kitų vaikų tyčiojimas palieka vaiko elgesyje, emocinėje būklėje trumpalaikius ir ilgalaikius pėdsakus. Patirta prievarta vaikystėje neigiamai veikia tiek psichinę tiek fizinę žmogaus vystimąsi (Račkauskas, Šilėnienė, 2010).

Patyčios yra vienas iš labiausiai paplitusių neigiamų reiškinių mokyklose. Patyčios siejamos su įvairiais aspektais: vaiko asmenybe, jį supančia mikro – makro aplinka, rasės skirtumu ir pan.

Tyrimais pagrįsta, jog šių dienų mokykloje mokiniai kasdien susiduria su patyčiomis: naudojama emocinė ir psichologinė prievarta, kurios metu nepaisoma individualumo, objektyvumo, kuriama nesaugumo ir baimės atmosfera. Taip pat tyrimais nustatyta, kad didžioji dalis mokinių, susidūrę su bendraamžių patyčiomis, savo skriaudėjams stengiasi parodyti, kad tai jų visai nejaudina (85,2 proc.) arba skriaudėjui atsako tuo pačiu (80,2 proc.). Rečiau mokiniai apie patiriamą skriaudą papasakoja savo draugams (57,9 proc.) arba patyčių situacijos metu nesiima jokių veiksmų (56,8 proc.). Rečiausiai vaikai apie patiriamas patyčias mokykloje papasakoja socialinei pedagogai (11,6 proc.) (Girdvainis, 2010).

Tyrimų rezultatai rodo, kad moksleiviai ne tik dažniausiai patiria žodines patyčias, bet ir patys naudoja žodines patyčias siekdami pažeminti ir įskaudinti kitą asmenį. Didžioji dalis mokinių prisipažino, kad per paskutinius 2 mėnesius jie apkalbinėjo kitus moksleivius su savo bendraamžiais, juos pravardžiavo, erzino. Ignoruoja ar nebendrauja su jais kiek rečiau. Rečiausiai mokiniai atiminėja pinigus ar kitus daiktus, apspjaudo.

Klausiant kas patiria patyčias, berniukai ar mergaitės, tyrimai rodo, kad patyčias patiria ir berniukai ir mergaitės. Visgi šiek tiek daugiau berniukų nei mergaičių mokykloje patiria kitų patyčias. Berniukai ne tik dažniau patiria patyčias, bet ir patys kur kas dažniau tyčiojasi iš kitų.

Didžioji dalis mokinių dažniausiai patyčias patiria koridoriuose bei mokyklos kieme ar jos teritorijoje. Kabinetuose patyčios patiriamos rečiau. Pasak mokinių, rečiausiai patyčios patiriamos tualetuose bei kitose mokyklos vietose (Girdvainis, 2010).

Dažniausia patyčių priežastimi tampa mokinio charakterio ir būdo bruožai, temperamentas. Patyčias patiria dažniausiai tylūs ir ramūs vaikai, tyčiojamasi iš jų nedrąsaus būdo. Yra tyčiojamasi iš gabių ir protingų vaikų. Tyčiojamasi iš tų kurie gerai mokosi, tiek iš lėtesniu mąstymu pasižyminčių, neturinčių gabumų ir nepažangių mokinių. Taip pat patyčias mokykloje tarp bendraamžių įtakoja bendravimo įgūdžių stoka. Dažniausiai nugenčia tie, kurie nenori ir nemoka bendrauti. Patyčias skatina interesų skirtumai, nuomonių nesutapimas, pavydas. Įgimtą ar laikiną negalią turintys mokiniai dažnai tampa patyčių auka (Lukavičienė, Šilėnienė, 2010).

Pastebima, jog mokinių apranga, jų stilius, kurie išsiskiria į turtinę nelygybę ir paauglišką mados, stiliaus suvokimą, daro didelę įtaką patyčių skatinimui. Taip pat yra tyčiojamasi ir iš mokinių kūno išvaizdos arba atskirų kūno dalių. Tiek apranga tiek išvaizda išsiskiriantys mokiniai sulaukia įvairių bendraamžių patyčių formų: prasivardžiavimo, apstumdymo ar užgauliojimo. Patyčių proveržius įtakoja draugai ir jų grupės. Šiandieninių technologijų atsiradimas tokių kaip: televizija, internetas, žiniasklaida ir pan. daro savotišką įtaką nuo mažų dienų. Ji prasideda nuo animacinių filmukų vaikystėje ir tęsiasi paauglystėje naudojantis televizija ir kompiuteriais. Taip pat patyčių plitimą įtakoja ir socialinė aplinka (Lukavičienė, Šilėnienė, 2010).

Patyčios esti ir tarp noro būti lyderiu. Akcentuojamas noras lyderiauti – lyderiai prieš kitus, arba tiesiog noras išsiskirti iš kitų. Patyčios vyksta ir tarp amžių grupių – vyresni prieš jaunesnius. Taip pat patyčios vyrauja ir tarp senbuvų prieš naujokus, kurios mokyklose nėra labai dažnos, bet vis dėl to sutinkamos. Taip pat patyčios vyrauja ir berniukai prieš mergaites kategorijoje. Ši patyčių kategorija pastebima jaunesniame amžiuje (Lukavičienė, Šilėnienė, 2010).

Patyčias tarp mokinių lemiančios priežastys gali būti susijusios su šeima. Tokios kaip: socialiniai ir ekonominiai šeimų skirtumai, blogi santykiai ir problemos šeimoje, vaikų auklėjimo šeimoje spragos, nepilna šeima, tėvų profesija ir darbas, pavardė (Lukavičienė, Šilėnienė, 2010).

Patyčios dažniausiai pasireiškia edukacinėje aplinkoje, tose vietose, kur mažiausiai stebi suaugusieji. Patyčias patiria kas antras vaikas bent kartą per 2 mėnesius. Patyčių priežastys tarp mokinių yra labai įvairios: vidinės ir išorinės, susijusios su mokinio asmenybe. Mokinio šeimos bei mokinių tarpusavio priešpriešos, taip pat yra viena iš priežasčių kilti patyčioms.

1.5. Patyčių prevencija ir pasekmės ugdymo įstaigose

Nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2011 – 2015 metų programos patvirtinime (2011 sausio 3d. Nr. A1 – 2 Vilnius) yra teigiama, jog prevencija – tai veikla, skirta nusikalstamo elgesio rizikai mažinti, imantis visuomenės švietimo, informavimo priemonių, neleidžiančių atsirasti smurtui prieš vaikus. Prevencija yra nusikalstamam elgesiui mažinti ir siekimui užkirsti kelią bet kurioms smurto raiškos formoms ne tik priemonė, būdas bet ir veikla. Prevencinė veikla – auklėjimo, mokymo priemonė, veikla, siekianti užkirsti kelią netinkamam mokinių elgesiui, padedanti išmokyti tinkamų elgesio modelių.

Prevencija siekiama – ugdyti saugios elgsenos įgūdžius, skatinti bendravimą ir bendradarbiavimą, siekiama suteikti vaikams žinių apie visas smurto ir patyčių formas, stiprinti vaikų savigarbą, stiprinti vaikų pasitikėjimą savimi, skatinti bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais, mokytojais, tėvais, ugdyti pagarbą kitiems, padėti suvokti jų atsakomybę, mokyti savitvarkos, skatinti vaikus mąstyti pozityviai, įgytas žinias pritaikyti praktikoje (Gumuliauskienė, Juodaitytė, Malinauskienė, 2010).

Vykdant patyčių prevenciją mokyklose, būtina atkreipti dėmesį į keletą aspektų. Pasak atliktų prevencinių tyrimų analizės, dauguma sėkmingai vykdytų programų, kurios apima visą mokyklos bendruomenę yra žymiai efektyvesnės nei dirbant individualiai (Atlas, Pepler, cit. pgl. Valeckienė, 2007). Prevencinės strategijos, mažinančios patyčias mokyklose, efektyviausios tada, kai apima mokyklos lygmenį, nukreiptą į visą mokyklos kultūros ir atmosferos kūrimą. Klasės lygmenyje strategijos, kurioje dalyvauja mokytojai ir kiti dirbantys suaugę asmenys nėra tokios efektingos kaip ir individualaus lygmens strategijos, kurios nukreiptos į skriaudėją ir patyčių auką (Girdvainis, Pocevičienė, 2009).

Patyčios tarp pradinių klasių mokinių gali vėliau išaugti į agresyvių elgesį, todėl patyčių prevenciją būtina vykdyti jau pradinėse klasėse. Patyčių prevencija turi būti nuosekli, labai gerai ir kruopščiai apgalvota, tęstis keletą metų. Reikia pasirinkti gerai išbandytas, standartizuotas intervencijas su išsamiais pamokų planais (Whitted, Dupper, 2005).

Mokyklos lygmeniu vykdant patyčių prevenciją, svarbu sužinoti patyčių paplitimo mastą. Todėl didžioji dalis mokslininkų teigia, kad labai svarbu mokykloje atlikti patyčių raiškos tyrimus (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Atliekant tyrimą, būtina išsiaiškinti, kaip dažnai mokiniai mokykloje patiria patyčias, kaip dažnai jie tyčiojasi iš kitų mokinių, kaip dažnai jie būna patyčių reiškinių stebėtojai, kuriose mokyklos vietose jie dažniausiai susiduria su patyčiomis, kokios pagalbos mokiniai sulaukia iš suaugusiųjų ir pan. (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Siekiant efektyvios patyčių prevencijos reikia pagerinti patyčių prevencijos strateginį planą, suformuoti prevencinę komandą. Mokykla turi organizuoti mokymus suaugusiems (mokytojams, tėvams, kitam mokyklos personalui) ir patiems mokiniams. Vykdamas prevencijų planą, reikia stebėti tas mokyklos vietas, kur patyčios vyksta dažniausiai. Reikia siekti sukurti vieningo elgesio kontrolės sistemą, kuri pasireikštų paprastų taisyklių forma. Vykdamas patyčių prevenciją klasės lygmeniu, būtina patyčių prevenciją integruoti į mokymo programą. Reikia sukurti klasės taisykles, stebėti situaciją ir tinkamai reaguoti į vykstančias patyčias. Reikia skatinti mokinių bendradarbiavimą, socialinių gebėjimų ugdymą (Girdvainis, Pocevičienė, 2009). Patyčių prevenciją taikant individualiu lygmeniu, pagalbą reikia teikti ne tik aukai, bet ir jo skriaudėjui. Pagalba turi būti nukreipta į mokinių socialinių kompetencijų tobulinimą, taikant interaktyvius mokymo metodus (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006; Olweus, 2008).

Patyčių pasekmės gali būti ilgalaikės ir trumpalaikės. Patyčių aukos išgyvena begalę neigiamų emocijų: skriaudą, įtampą, bejėgiškumo jausmą, o tai neigiamai veikia tiek emocinę, tiek fizinę mokinio sveikatą (Targamadzė, Valeckienė, 2007). Mokiniai nukentėję nuo patyčių gali turėti bendravimo sunkumų: sunkiau užmezga ir palaiko santykius su bendraamžiais, sunkiau prisitaiko prie jų ar prie grupės, sunkiau pasitiki priešinga lytimi. Patyčių aukos jaučia mažesnę suaugusiųjų paramą ir rečiau dalijasi savo problemomis su tėvais (Targamadzė, Valeckienė, 2007). Patyčios didelę įtaką turi mokinių mokyklos lankomumui. Mokiniai kurie patiria patyčias vengia eiti į mokyklą, todėl nukenčia mokinių mokymosi kokybė.

Vaikystėje patirtos patyčios gali būti susijusios su vyresniems kylančiomis elgesio, emocijinėmis, bendravimo problemomis (Olweus, 1993).

Patyčios turi trumpalaikių ir ilgalaikių pasekmių ne tik patyčių aukoms, bet ir jų iniciatoriams (Targamadžė, Valeckienė, 2007). Kiek vėliau, patyčių iniciatoriai dažnai būna įtraukti į nusikalstamą veiklą, atsiranda polinkis į žalingus įpročius: alkoholį, narkotikus ir pan. Patyčias stebintys mokiniai taip pat turi neigiamą poveikį. Šio veiksmo stebėjimas sukelia nemalonių pojūčių, distresą, nes dėmesys koncentruojamas ne į patį mokymąsi, bet į tai, kaip išvengti patyčių aukos statuso (Targamadžė, Valeckienė, 2007). Mokiniai stebintys patyčias, bijo, kad kada nors ir jie patys gali tapti patyčių auka. Taigi, patyčios neigiamai veikia ne tik mokinius, bet ir visą mokyklos mikroklimatą, nes aplinka tampa nevaldoma, pilna baimės ir streso.

Kiekvienoje mokykloje turėtų būti vykdoma efektyvi patyčių prevencinė programa. Prevencijos yra vykdomos mokyklos, klasės ir individualiu lygmeniu. Efektyviausia patyčių prevencinė programa yra vykdoma mokyklos lygmeniu. Patyčios sukelia nemalonių, neigiamų socialinių, fizinių, psichologinių ir emocinių pasekmių ne tik aukai, bet ir skriaudėjui. Patyčias patiriantys vaikai jaučiasi nelaimingi, nepasitikintys savimi, nesaugūs, liūdni, vieniši, atsiduria net depresijos ir savižudybės pavojuje.

2. PAAUGLIŲ RAIDOS PSICHOPEDGOGINIS KONTEKSTAS

2.1. Paauglių psichofizinės raidos ypatumai

Paauglystė – amžiaus tarpsnis, kuriame vyksta emocinė, fizinė, kognityvinė, socialinė raida. Tai vaikų raidos laikotarpis nuo 11 – 12 iki 15 – 16 metų. Šį laikotarpį psichologai vadina pereinamuoju laikotarpiu, nes šiuo žmogaus raidos etapu tolydžiai pereinama iš vaikystės į suaugusiųjų pasaulį (Žukauskienė, 1996).

Pastaruoju metu paauglystė skirstoma į tris fazes:

- 1) ankstyvoji paauglystė (nuo 11 – 12 iki 14 metų). Šis periodas pasireiškia greitais biologiniais pokyčiais, šiuo periodu vaikus kankina gana didelis stresas ir palyginti maži įveikos sugebėjimai;
- 2) vidurinioji paauglystė (nuo 14 iki 16 metų). Šiuo laikotarpiu vyksta nuoseklūs biologiniai pokyčiai. Sumažėja stresas, o įveikos sugebėjimai didėja;
- 3) vėlyvoji paauglystė (nuo 16 iki 18 – 19 metų). Šiuo laikotarpiu stresas sumažėja, o įveikos sugebėjimai didžiausi, palyginus su ankstesniais paauglystės laikotarpiais. Pasiekę šią fazę paaugliai subręsta taip, kas atrodo kaip suaugusieji (Žukauskienė, 2012).

Paauglystės amžius – tai savotiškas perėjimas iš vaikystės į jaunystę, į pirmąją brandos pakopą. Šis amžius yra audringo ir prieštaringo vystimosi laikotarpis. Jis pakeičia palyginti gana ramų vidurinėsios vaikystės amžiaus vaikų augimo ir jėgų kaupimo laikotarpį. Paauglystė atspindi „augimo procesą“, kitaip tariant, „gyvenimo periodą nuo pat brendimo pradžios iki visiško subrendimo“. Lingvistiškai paauglystė tai yra „augti“ arba „pasiekti brandą“. Tai periodas, kuriame pereiname iš visiško priklausomybės nuo tėvų iki visiškos socialinės ir ekonominės nepriklausomybės (Žukauskienė, 2012).

Tiek fiziologiniu, tiek psichologiniu požiūriu paauglys keičiasi. Kaita pasireiškia paprastai nuo spartaus augimo bei lytinio brendimo. Hormonai sukelia sparčios raidos laikotarpį, kuris paprastai berniukams prasideda apie 13 – uosius metus, o mergaitėms apie 11 – uosius metus. Šio hormonų antplūdžio sukulto augimo šuolio metu išryškėja pirminiai bei pradeda formotis antriniai lytiniai požymiai. Aristotelis paauglystės amžiaus ypatumus aprašė kaip abiejų lyčių asmenų balso pasikeitimus, vaikinų plaukų gaktos srityje augimą, merginų krūtų

vystimąsi ir menstruacijas ir kt., aprašė, kuriame amžiuje tie pokyčiai vyksta. Jis pastebėjo paauglystės požymius, kurie egzistuoja ir yra įvardinti dabartiniuose vadovėliuose. Tačiau Aristotelis skyrė tik tris amžiaus grupes: vaikystę, jaunystę ir suaugusio žmogaus gyvenimo tarpsnius (Žukauskienė, 2012).

Didelį dėmesį paaugliai skiria savo galimybių apmąstymams, o ne realybei. Paauglių mąstymas dažniausiai būna nekonkretus, nesusijęs su tikrove, nesiremiantis patyrimu. Tačiau šio amžiaus mokiniai puikiai sugeba sukurti naujas, bendresnes logines taisykles. Paauglys susidūręs su problema, jau geba vadovautis bendra teorija, apimančia visus galimus veiksnius, nuo kurių priklauso rezultatas: galimybės prasideda nuo problemų sprendimo strategijų ir tada prieina prie realybės (Žukauskienė, 1996).

Požymiai, būdingi paauglystei, plečiasi individualiai ir nebūtinai vienodai ar visi vienu metu. Atsikratoma vaikiškos priklausomybės, mėginama į pasaulį žiūrėti suaugusiųjų požiūriu, girdėti vienmečių balsą ir nelikti jam abejingam, toks elgesys pasidaro savarankiškesnis, nes persitvarko tiek emocinis, tiek protinis patyrimas. Paaugliškas amžius tapatinamas su tipišku vaikystės amžiaus tarpsniu pagal psichologiską išsivystymą ir pobūdį, tačiau šiame asmenybės raidos periode pasiektas kur kas aukštesnis vystimosi lygis, nes išaugusios paauglio galimybės skatina savarankiško, savojo „Aš“ įtvirtinimo poreikį (Barkauskaitė, 2001).

Paauglio asmenybės raidoje yra vienas iš svarbiausių momentų – jo savimonė, noras suvokti save kaip asmenybę. Savęs suvokimas, vertinimas, pozicijos gyvenime ieškojimas, „savęs“ vaizdo sudarymas, pasak psichologų tai vadinama identiškumo arba tapatumo formavimusi. Taip pat didelę įtaką paauglio asmenybės formavime daro ir jį supanti aplinka, draugai, šeima, tai skatina formuotis paauglio elgesį bei požiūrį į tam tikrus dalykus (Gučas, 1990).

Paaugliai labai dažnai išgyvena taip vadinamą „subrendimo jausmą“. Jie nori, kad su jais būtų elgiamasi kaip su suaugusiais, nes jie patys save laiko beveik suaugusiais. Jei su jais nesielgiama kaip su suaugusiais, kyla didesnių ar mažesnių konfliktų. Paaugliai nemėgsta apribojimų, nes tai jiems primena, kad jie yra dar vis laikomi kaip vaikai, kad jiems neleidžiama apsispręsti savarankiškai. Paauglys kuris prieštarauja suaugusiajam, nori parodyti, kad nebijo naujų išbandymų ir turi drąsos atlikti draudžiamus dalykus (Navaitis, 2001).

Taigi, paauglystė yra labai painus ir itin svarbus laikotarpis individo gyvenime. Paauglystė skirstoma į tris fazes: ankstyvoji paauglystė, vidurinioji paauglystė, vėlyvoji

paauglystė. Tai tarpsnis tarp vaikystės ir suaugusiųjų, kuriame vyksta sparti individo socialinė, fizinė, emocinė raida. Paauglystės metu vyksta savęs tyrinėjimo, pažinimo ir atradimo metas, kuris gali nulemti tolimesnį jo gyvenimą. Šis amžiaus tarpsnis suvokiamas, kaip pats sudėtingiausias ir reikšmingiausias amžius asmenybės ugdyme.

2.2. Paauglių bendravimo ypatumai bendraamžių tarpe

Bendravimas – žmonių sąveika, kai apsieičiama mintimis, emocijomis, susipažįstama ir pasiekiamas socialinis brandumas. Bendravimas yra būtina žmogaus egzistavimo, atsiradimo ir tobulėjimo sąlyga, nes tuo pačiu metu žmogus tampa kaip informacijos perdavimo mechanizmas, kaip sudėtinga žmonių tarpusavio santykių sistema, kaip abipusio pažinimo ir suvokimo procesas, kaip socializacijos pagrindas, kaip asmenybės dorovinio brendimo prielaida (Barkauskaitė, 2001).

Bendravimas traktuojamas pirmenybę teikiant įvairioms jo funkcijoms: komunikatyvinei (lot. communicatio – pranešimas, keitimasis informacija), sąveikos ir percepcinei (lot. perceptio – pažinimas, suvokimas), interakcinei (lot. inter – tarp, actio – veiksmas), įprasminančiai ir sužmoginančiai šį procesą. Skirtingi bendravimo apibrėžimai praplečia šio socialinio reiškinio sampratą, jo sudėtingumą, atskleidžia bendraujančiųjų keitimąsi žiniomis, vertybėmis, patirtimi, interesais, idėjomis, mintimis, vaidmenimis, jų tarpusavio supratimą, pagarbą ir kt. Bendravimą visada sudaro informacinis – komunikacinis, interakcinis, percepcinis komponentai, kurie stiprina abipusį bendraujančiųjų ryšį, jų priklausomybę, siekiant socialinės vienovės ir dvasinės būties suvokimo pojūčius (Jovaiša, 1993).

Bendravimą galime apibrėžti kaip veiksmą tarp žmonių, kurie keičiasi informacija naudodamiesi įvairiomis komunikacinėmis priemonėmis, taip sukurdami, tobulindami ir formuodami tarpusavio santykius.

Viena iš pagrindinių vaiko vystymosi sąlygų yra bendravimas. Jis vertinamas ne tik kaip socialinis reiškinys, bet ir kaip veiksnys, socializacijos pagrindas, kuris turi daugiausia ugdomųjų galimybių asmenybės ugdymo procese, nes individo ir visuomenės sąveika sudaro sąlygas asmens socializacijai (Bitinas, 1996).

Žmogus, būdamas aplinkoje ir gaudamas iš jos poveikį, gali atskleisti savo vidinį pasaulį. Pažindamas save ir bendraudamas su kitais žmonėmis, individas gali pajusti savo vertę,

palyginti save ir kitus, įvertinti, įvairiais būdais gali užmegzti kontaktus, taip žmogus kaupia savo socialinę patirtį, santykių vertybes, kitaip tariant, socializuoja. Žmogus visada tiesiogiai ir netiesiogiai sąveikauja su kitu žmogumi, bendruomene, grupe, jo tapimas asmenybe tiesiogiai priklauso nuo „santykių su kitais žmonėmis“ (Barkauskaitė, 2001).

Socialinėje psichologijoje didžiausia dalis dėmesio skiriama paauglystės laikotarpiui – tarpšniui kuomet labai intensyviai formuojasi asmenybė. Didžioji dalis mokslininkų neabejoja, kad paauglio asmenybė vystosi, tik tada, kai jis bendrauja su bendraamžiais. Kokia augs ir toliau formosis asmenybė, tos asmenybės pažiūros, kryptingumas, tikslai ir kt., priklauso tik nuo to, kaip paauglys patenkina bendravimo su bendraamžiais poreikį. Bendravimo poreikio patenkinimo laipsnis priklauso nuo tarpasmeninių santykių susiklostimo. Asmenybės formavimuisi didelę įtaką turi jos santykiai su bendraamžiais formaliuose ir neformaliuose kolektyvuose. Blogi santykiai su bendraamžiais stabdo asmenybės psichinę ir fizinę raidą (Jacikevičius, 1995).

Paauglystėje ypač svarbūs ir reikšmingi tampa bendraamžių draugystės, jų pripažinimo poreikiai. Noras bendrauti su bendraamžiais yra toks stiprus, kad dėl draugų paauglys yra pasiryžęs atsisžadėti net šeimos ir mokyklos. Vien bendros veiklos su bendraamžiais paaugliui neužtenka, jis siekia bendraamžių pripažinimo. Paauglys pripranta prie socialinės aplinkos, adaptuojasi tik ten, kur jis pelno bendraamžių pripažinimą. Paauglys būna veiklus, komunikatyvus, draugiškas bendraamžių grupėje. Jis pasirengęs rodyti didžiausias pastangas, geriausius jausmus, pasirengęs ginti savo draugų ir visos socialinės grupės garbę bei reikalus. Iš grupės narių jis tikisi to paties. Paauglys išskiria tam tikras nerašytas taisykles, reikalavimus draugui, iš kurių svarbiausia – pasitikėjimas, ištikimybė, sugebėjimas išlaikyti paslaptį ir pan. Kokia augs ir formosis asmenybė, kokie bus tos asmenybės tikslai, pažiūros, priklausys tik nuo to, kaip paauglys patenkins bendravimo su bendraamžiais poreikį (Barkauskaitė, 2001).

Mokyklos klasės bendruomenė, galima sakyti yra pirminis formalusis kolektyvas, turintis visuomenei priimtinus veiklos tikslus, uždavinius, normas ir t.t. Šių veiklų tikslų siekimas priklauso nuo santykių klasėje efektyvumo ir harmoningumo. Yra išskiriamos keturios klasės kaip kolektyvo raidos stadijos (Barkauskaitė, 2001):

- I stadija – priėmimas, priklausomybė, narystė, pasitikėjimas;
- II stadija – įtakos formos, užduočių formavimas, bendravimo palaikymas;
- III stadija – tikslų siekimas, produktyvumas;

IV stadija – atsinaujinimas, normų lankstumas;

Paauglys yra pasirengęs deramai elgtis, rodyti geriausias savo savybes, gebėjimus, nes nori būti reikšmingas klasės draugams ir mokytojams, todėl jis ima konkuruoti su klasės draugais. Santykius su bendraamžiais sąlygoja abipusiai moraliniai vertinimai, su kuriais bendraamžis lyginamas. Nors paaugliai dažniausiai to nesuvokia, jie žmogų pasirenka todėl, kad atitinka tam tikri estetiniai ir moraliniai standartai. Mokiniai skirtingai vertina savo bendraklasius, nes jie atsirenka bendraamžius su kuriais nori bendrauti. Taip atsiranda sąlygos formuotis nelygiaverčiams santykiams klasėje, mokykloje ir mažosiose bendraamžių grupėse (Barkauskaitė, 2001).

Bendravimas, tai veiksmas egzistuojantis kiekvieno žmogaus kasdienybėje, kurio dėka žmonės keičiasi informacija, emocijomis, mintimis, susipažįstama ir pasiekiamas socialinis brandumas. Bendravimas paauglystėje yra ypač svarbus. Paauglys bendraudamas bendraamžių tarpe siekia pripažinimo tarp draugų, siekia atskleisti save kaip asmenybę, jis yra veiklus, komunikatyvus, draugiškas. Santykius su bendraamžiais lemia abipusiai elgesio ir principų vertinimai, su kuriais bendraamžis lyginamas.

2.3. Paauglių popamokinės veiklos realizavimo galimybės

Ne taip seniai bendrojo lavinimo mokyklos uždaviniai buvo mokyti, lavinti ir auklėti vaiką. Tačiau piliečio ugdymas turėtų apimti lavinimą ir lavinimąsi, auklėjimą ir saviauklą, mokymą ir mokymąsi. Tik pamokoje neįmanoma padaryti visko, kad atsiskleistų mokinių gabumai, vystytųsi kūrybinės galios. Todėl dėl šių priežasčių pradėta kurti papildomojo ugdymo sistema. Visa popamokinė veikla yra skirstoma į dvi grupes: užklasinė ir užmokyklinė veikla (Ramaneckienė, 1998).

Užklasinė paauglių veikla – tai veikla organizuojama mokyklos pedagogų jėgomis. Tai dalykiniai, techniniai, meniniai ir kitokie būreliai įvairaus intelekto visų klasių mokiniams. Užklasinės veiklos paskirtis – tenkinti ryškėjančius moksleivių interesus kuriai nors pažintinės ar praktinės veiklos sričiai, būrelių – per veiklą, kūrybą plėsti vaikų akiratį, konkretinti interesus (Ramaneckienė, 1998).

Užmokyklinė paauglių veikla – specializuotų dailės, muzikos, sporto ir kitokių mokyklų prerogatyva. Šios specializuotos mokyklos dirba pagal standartizuotas programas. Jų rengiamais sistemingais renginiais rūpinasi studijos, rūmai, klubai ir kt. (Ramanekienė, 1998).

Remiantis *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu* (2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281), užklasinė ir užmokyklinė veiklos grupės yra priskiriamos prie neformalaus ugdymo.

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje teigiama (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. kovo 29 d. įsakymo Nr. V- 554 redakcija), neformaliojo vaikų ugdymo paskirtis – ugdyti vaiko gyvenimo įgūdžius, asmenines, socialines ir kitas bendrąsias kompetencijas. Neformaliojo vaikų ugdymo programas gali vykdyti neformaliojo vaikų švietimo mokyklos, kitos švietimo įstaigos, laisvieji mokytojai bei kiti švietimo teikėjai. Neformaliajam vaikų švietimui priskiriamas taip pat ir formalųjį švietimą papildantis ugdymas, kurį vykdo muzikos, dailės, kitos menų ir sporto mokyklos.

Neformaliojo vaikų ugdymo tikslas yra ugdyti kompetencijas, teikiančias galimybių asmeniui tapti aktyviu visuomenės nariu, sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo ir saviraiškos poreikius. Neformaliajam ugdymui keliamas pagrindinis tikslas – sudaryti sąlygas kiekvienam vaikui, moksleiviui patenkinti savo interesus, saviraiškos poreikius, plėsti savo gabumus.

Neformaliajame ugdyme, ugdymo funkcijas atlieka ne vien tik veiklos turinys, bet ir jos organizacija bei tarpasmeniniai dalyvių santykiai.

Didžioji dalis pedagogų atkreipia dėmesį į tai, kad vaikas, dalyvaudamas neformalioje veikloje, tarsi pasikeičia: tampa kūrybiškesniu, aktyvesniu, darbštesniu, dažnai pasikeičia net elgesys (Moksleivių papildomas ugdymas, 1994). Kratais, mokinys pradėjęs dalyvauti neformalioje veikloje, gali patirti patyčias bendraamžių tarpe, nes jis yra aktyvesnis, turi atskleidęs daugiau savo gabumų, nei tie mokiniai kurie tyčiojasi iš kitų, jiems skiriamas didesnis mokytojų bei mokinių dėmesys, jų yra kitoks požiūris ir bendravimas su savo bendraamžiais. Todėl besityčiojantys mokiniai patiria nepilnavertiškumo jausmą prieš savo bendraamžius kurie užsiima neformaliuoju ugdymu ir tai gali iššaukti patyčių veiksmus tarp bendraamžių.

Ugdant mokinių gabumus, yra ypač svarbu tai, kad į įvairius būrelius, klubus, studijas ir kt. susirenka vaikai, turinys panašių tikslų, pomėgių, idėjų, panašių saviraiškos poreikių. Kad veikla būtų sėkminga, vaikai turi susirinkti savo noru. Neformaliajame ugdyme ugdoma ne tik mokinių polinkiai bei gebėjimai, bet ir išmokstama gerbti kitus, ugdomas atsakomybės jausmas

bei bendravimas. Mokiniai kurie turėjo nepasisekimų moksle, atstato savo asmenybės savigarbą, pajunta savo vertę kai sėkmė nusišypso neformalioje veikloje. Svarbu, kad vaikas jaustųsi saugiai neformaliojo ugdymo aplinkoje, kad galėtų išreikšti save ir išgyventų savo gabumų plėtojimo džiaugsmą. Kad tai pasiekti, būrelio ar klubo vadovas turi tapti lygiaverčiu partneriu, padėjėju.

Atsižvelgiant į *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymą* (2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281), šiomis dienomis, popamokinė muzikinė veikla yra priskiriama neformaliajam ugdymui.

Neformalusis vaikų švietimas yra viena sudedamoji Lietuvos švietimo sistemos dalis, kurios veikla reglamentuojama šiais dokumentais:

- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu (priimtas Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. Birželio 17 d. Nr. IX-1630, Žin., 2003, Nr. 63-2853);
- Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatomis (patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. IX-1700, Žin., 2003, Nr. 71-3216);
- Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. ISAK-2695, Žin., 2006, Nr. 4-115);
- Vaikų ir jaunimo socializacijos programa (patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 23 d. nutarimu Nr. 209, Žin., 2004, Nr. 30-995).

Neformaliojo vaikų švietimo paslaugų teikėjai yra neformaliojo vaikų švietimo mokyklos, kurių pagrindinė veikla yra neformalusis vaikų švietimas, formaliojo švietimo mokyklos, kurios turi teisę dirbti pagal neformaliojo vaikų švietimo programas, ir laisvieji mokytojai.

Neformaliojo vaikų švietimo programoms finansuoti iš valstybės ir savivaldybių biudžetų yra nuosekliai imamas taikyti mokymo lėšų skyrimo vienam vaikui principas. Formuojamas neformaliojo vaikų švietimo krepšelis, kuris vaikams suteikia lygias galimybes pasirinkti ugdymo įstaigą, programą, pagal savo norus, o neformaliojo vaikų švietimo teikėjams – gauti lėšų neformaliajam vaikų švietimui.

Pasak, Ruškaus, Žvirdausko, Stanišauskienės (2009), atlikto tyrimo duomenimis, didžioji dalis mokinių (63,7 proc.) neformaliojo ugdymo būrelius lanko mokykloje ir tik 36,3 proc. –

neformaliojo vaikų švietimo įstaigose. Neformaliojo vaikų švietimo veiklos nėra itin specializuotos, vaikams siūloma įvairiapusė veikla, jie, išbandydami įvairias neformaliojo užimtumo formas, gali rasti juos dominančios veiklos bei plėtoti savo gabumus.

Sportas yra gan populiarius tarp visų klasių mokinių ir pirmuoju, ir antruoju, ir trečiuoju pasirinkimu. Populiarius visose gyvenamosiose vietovėse, įvairių tipų mokyklose, klasėse. Ryškiai sporto veiklose dominuoja berniukai. Vaikai sporto būrelius labiau lanko neformaliojo vaikų švietimo mokykloje, mažiau lankosi bendrojo lavinimo mokykloje.

Muzika yra antroje vietoje pagal visus – pirmąją, antrąją bei trečiąją – mokinių pasirinkimus. Muzika labai populiari tarp visų klasių mokinių ir pirmuoju, ir antruoju, ir trečiuoju pasirinkimu. Muzika populiari visose gyvenamosiose vietovėse, visų tipų mokyklose, klasėse. Muziką daugiausia renkasi merginos. Merginos sudaro 84 proc., o vaikinai – tik 16 proc. visų lankančių muzikos užsiėmimus (pirmu, antru ir trečiu pasirinkimuose merginos ir vaikinai atitinkamai – 72 proc. ir 28 proc., 85 proc. ir 25 proc., 81 proc. ir 19 proc.). Daugiau kaip penktadalis visų merginų dalyvauja muzikos veikloje (23 proc.), o vaikinų dalyvaujančių muzikinėje veikloje, kiek daugiau kaip dešimtadalis (13 proc.). Tarp muzikos veiklų populiariausios yra: dainavimas, grojimas pučiamaisiais instrumentais, bendrasis muzikinis lavinimas, grojimas fortepijonu, smuiku. Muzika yra populiari visose klasėse, tačiau pagal trečiąją pasirinkimą yra linkusi labai „augti“. Tai reiškia, kad mokiniai bręsdami atranda savyje muzikinius talentus ir interesus ir įsitraukia į papildomą muzikinį ugdymą. Šis faktas yra labai reikšmingas, liudijantis apie pakankamai didelį ir dar augantį vaikų domėjimąsi muzika.

Dailė ir šokiai – taip pat populiarios neformaliojo vaikų švietimo veiklos, neatsižvelgiant į klasę, vietovę, mokyklos tipą. Dailė ir šokiai populiarios veiklos tarp visų klasių mokinių ir pirmuoju, ir antruoju, ir trečiuoju pasirinkimu.

Jaunimo organizacijos dėl ryškios pilietinio ugdymo misijos yra įdomus neformaliojo vaikų švietimo segmentas. Jaunimo organizacijos yra palyginti patrauklios kaip antrasis arba trečiasis neformaliojo vaikų švietimo veiklos pasirinkimas.

Literatų būrelis – taip pat merginų ryškiai dominuojama neformaliojo vaikų švietimo veikla.

Intelektinio lavinimo, gamtos, tautinės kultūros, užsienio kalbų mokymasis, informacinės ir kitos technologijos – tai veiklos, gerokai populiariaumu nusileidžiančios kitoms neformaliojo vaikų švietimo veikloms (renkasi iki 5 proc. mokinių).

Popamokinė veikla yra priskiriama prie neformalaus ugdymo. Popamokinė veikla gali būti mokyklos teritorijoje: įvairūs muzikos, dailės, sporto, dramos, literatūros, gamtos mokslų, matematikos, šokių, informacinių technologijų būreliai. Taip pat popamokinė veikla vyrauja už mokyklos ribų – muzikos, sporto, dailės, dramos mokyklos, šokių kolektyvai ir jaunimo organizacijos. Popamokinė veikla padeda vaikams atskleisti ir tobulinti savo gabumus. Vaikai užsiimantys popamokine veikla dažnai tampa aktyvesni, savimi pasitikintys, drąsesni. Populiariausia popamokinė veikla mokinių tarpe yra sportas, antroje vietoje muzika, trečioje dailė ir šokiai.

3. PATYČIOS PAAUGLIŲ TARPE: MUZIKOS BESIMOKANČIŲ MOKSLEIVIŲ PATIRTIES TYRIMAS

3.1. Tyrimo organizavimas : tyrimo imties charakteristika, tyrimo metodika

Mokslinėje literatūroje teigiama, kad muzikinė veikla ugdo ne tik vaikų įgūdžius, bet ir skatina pastarųjų pilietiškumą, padeda sėkmingai veikti ir aktyviai dalyvauti visuomeninėje veikloje, skatina tarpusavio bendravimą bei bendradarbiavimą, toleranciją kitiems, ugdo pasitikėjimą savimi, ugdo atsakomybės bei pilnavertiškumo jausmą. Nagrinėta mokslinė literatūra inspiravo idėją atskleisti patyčių reiškinį tarp paauglių, besimokančių bendrojo lavinimo mokyklose bei užsiimančių muzikine veikla.

Tyrimo tikslas – atskleisti paauglių, dalyvaujančių muzikinėje veikloje, požiūrį į patyčių apraiškas ugdymo aplinkoje.

Anketos teorinis pagrindas – pedagoginės, mokslinės, psichologinės ir kitos literatūros analizė, kuri pateikta teorinėje šio darbo dalyje. Anketoje buvo naudojami 27 uždaro ir 2 atviro tipo klausimai. Apklausoje dalyvavo Šiaulių „Sandoros“ pagrindinė mokykla, Šiaulių „Šventupio“ vidurinė mokykla bei Šiaulių miesto 1 – oji muzikos mokykla. Tyrimo metu apklausti 5 – 8 klasių mokiniai užsiimantys muzikine veikla.

Tyrimas buvo atliekamas 2013 metų balandžio - gegužės mėnesiais 2 Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose ir 1 muzikos mokykloje. Tyrimo metu buvo apklausti 96 paaugliai.

Anketą sudaro trys struktūrinės dalys:

- 1) instrukcija (atmintinė), kurioje apibūdinama anketos užpildymo svarba, atsakymų anonimiškumas ir tyrimo tikslas;
- 2) demografinių kintamųjų blokas (respondentų lytis, amžius, klasė);
- 3) diagnostinių kintamųjų blokas (patyčių patyrimo dažnumas, patyčių būdai, tiriamųjų požiūris į patyčias, reakcija į patyčias, mokytojų veiksmai ir požiūris į patyčias, bendraamžių ir mokytojų požiūris į muzikinę veiklą, šeimos požiūris į patyčias ir muzikinę veiklą);

Duomenys buvo apdoroti, derinant SPSS (Statistical Package for Social Science) ir MS Exel kompiuterines programas.

3.2. Tyrimo rezultatų analizė

Kaip jau buvo minėta – tyrime dalyvavo 96 Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklų mokiniai užsiimantys muzikine veikla. Apklaustųjų imtį sudarė 66 (69%) merginos ir 30 (31%) vaikų. Demografiniai duomenys leidžia teigti, kad muzikine veikla užsiiminėja daugiausia merginos. Tyrime dalyvavo 16 (17%) 11 metų, 36 (37%) 12 metų, 24 (25%) 13 metų, 18 (19%) 14 metų ir 2 (2%) 15 metų moksleiviai.

Anketinės apklausos didžiąją dalį respondentų sudarė 34 (35%) šeštų klasių moksleiviai, beveik tolygiai pasiskirstė 28 (29%) penktų ir 20 (21%) septintų klasių moksleiviai, o mažiausiai užsiimančių muzikine veikla yra 14 (15%) aštuntų klasių moksleivių.

Norint atskleisti respondentų požiūrį į patyčių aktualumo problematiką mokykloje, buvo prašoma atsakyti į pateiktus klausimus, kuriais buvo siekta išryškinti dažniausius patyčių būdus ir vietas. Taip pat buvo pasiteirauta, ar patys respondentai yra linkę tyčiotis ir kokiais būdais tyčiojasi iš savo bendraamžių, kaip paaugliai reaguoja, kai iš jų yra tyčiojamasi. Bandant išsiaiškinti paauglių, užsiimančių muzikine veikla požiūrį į patyčių reiškinį, jų buvo klausta, ar jie sutinka, kad patyčios – tai normali bendravimo dalis, ar apie tai reikia garsiai kalbėti ir viešinti šį reiškinį jei jis vyksta tavo aplinkoje. Siekiant atskleisti jų poziciją į patyčių fenomeną, buvo pateiktas klausimas, kaip jie elgiasi pamačius patyčių situaciją, ar jie vengia eiti į mokyklą dėl patiriamų patyčių. Buvo siekiama išsiaiškinti paauglių požiūrį į bendraamžį užsiimančią muzikine veikla. Taip pat aktualūs klausimai buvo mokytojų ir šeimos požiūris į patyčių fenomeną, jų stabdymą bei mokytojų ir šeimos požiūris į paauglį užsiimančią muzikine veikla.

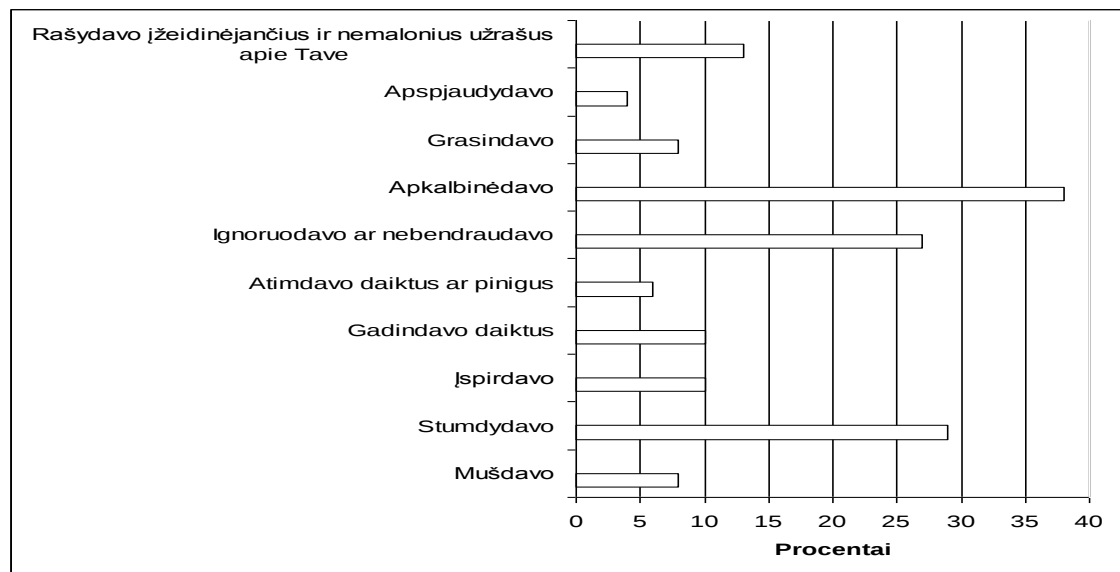
Pasiteiravus mokinių, ar jie saugiai jaučiasi mokykloje, net 79% paauglių pritarė šiam teiginiui. Tačiau analizės eigoje buvo suabejota rezultatų validumu, nes respondentų atsakymai į kitus anketos klausimus parodė, kad muzikine veikla užsiimantys vaikai patiria įvairiausių formų patyčias mokykloje.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad patyčios iš tiesų egzistuoja įvairiausiomis formomis. Net 31% visų apklaustųjų teigia, jog patiria patyčias bent 1 – 2 kartus per mėnesį, o paklausus ar jie patys kartais tyčiojasi iš kitų mokinių, teigiamai atsakė net 48% respondentų.

Atsižvelgus į gautus duomenis galime teigti, kad paaugliai yra linkę tyčiotis vieni iš kitų. Sąlyginai didelė minėtų rezultatų procentinė išraiška įrodo, jog patyčių fenomenas yra labai gajus, žmonės per mažai susipažinę su Lietuvos ugdymo įstaigose egzistuojančia patyčių

problema, neįsivaizduojamas tikras šio reiškinio paplitimo mastas – tai yra opi problema mūsų visuomenėje. Tyrimo rezultatai rodo, kad daugiau nei kas trečias paauglys tampa patyčių objektu. Patyčios yra taip paplitusios ir įsisenėjusios, kad vaikai šį procesą jau priima kaip natūralų reiškinį, stengiasi į jį nereaguoti ir ignoruoti. Tokia ydinga edukacinė aplinka gali iššaukti ne tik psichinius sutrikimus vaikams, bet laikui bėgant peraugti į fizinės sveikatos problemas. Patyčios menkina vaikų motyvaciją mokytis, kūrybiškumą, saviraišką ir pasitikėjimą savimi. Paaugliai iš kurių yra tyčiojamasi, vengia bendrauti, tampa uždaro būdo ir bijo reikšti savo nuomonę. Jei ši problema nėra sprendžiama vaikystėje, tai gali sukelti skaudžias pasekmes tolesnei asmenybės raidai.

Tyrimo metu buvo siekiama nustatyti, kokias patyčių formas mokiniai dažniausiai patiria bendrojo lavinimo mokykloje. Pateikti teiginiai ir respondentų atsakymų klasifikacija 1 paveiksle.

1 pav. Patiriamų patyčių dažnis per paskutinius 2 mėnesius (N=96)

Apklausoje metu nustatyta, kad dažniausiai paaugliai patiria žodines patyčių formas: didžioji dalis apklausoje dalyvavusių paauglių teigė, kad per paskutinius 2 mėnesius bendraamžiai juos apkalbinėjo (37%). Mažesnė dalis paauglių teigė, kad mokykloje kiti bendraamžiai juos stumdė (29%) taip pat ignoravo ir nebendravo (27%). Kitos patyčių formos, tokios kaip įžeidinėjančių ir nemalonių užrašų rašymas, grasinimas, mušimas, pasireiškia rečiau. Rečiausiai – daiktų ir pinigų atiminėjimas (6%) ir apspjaudimas (4%).

Nagrinėjant G. Girdvainio (2009) atlikto tyrimo apie patyčių fenomeno paplitimą tarp Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklų, rezultatai parodo, kad didelė dalis mokinių per paskutinius 2 mėnesius sulaukia bendraamžių patyčių. Jos pasireiškia apkalbinėjimu, pravardžiavimu ir erzinimu. Mažiau mokinių skundžiasi, kad juos ignoruoja ar nebendrauja su jais taip pat stumdo. Kitos patyčių formos – spardimas, grasinimas, daiktų gadinimas, įžeidinėjančių ir nemalonių užrašų rašymas, mušimas – pasitaiko rečiau. Mokiniai teigia, jog rečiausiai jie yra apspjaudomi arba yra iš jų atiminėjami pinigai ar kiti daiktai.

Apžvelgus tyrimo ir nagrinėtos mokslinės literatūros rezultatus, matome, kad patyčios pasireiškia tokiais formomis kaip grasinimas, apkalbinėjimas, ignoravimas, stumdymas, mušimas, daiktų gadinimas, įžeidinėjančių ir nemalonių užrašų rašymas, daiktų ir pinigų atiminėjimas. Lyginant mokslinės literatūros ir gautus tyrimo duomenis matome, kad ženkliai mažiau patyčių patiria mokiniai, kurie užsiima muzikine veikla bei patiriamų patyčių formos yra „švelnesnės“.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad žodinės patyčios yra dažniausiai pasitaikanti patyčių forma. Jų pasekmės dažniausiai nebūna teigiamos. Paaugliai patiriantys žodines patyčias, užsidaro savyje ir stengiasi pasislėpti nuo visuomenės, tai sukelia socioedukacines problemas, vaikų – tėvų ar mokinių – mokytojų nesusikalbėjimą. Dažnai patyčių aukos savo susikaupusią neapykantą ir nuoskaudas išlieja ant kitų, todėl tai savotiškai išauga į „užburtą ratą“. Kai kuriuos psichologiškai silpnesnius vaikus, tai gali privesti ir prie skaudžių pasekmių – savižudybių ar pykčio proveržių (Olweus, 2008).

Tyrimo metu buvo siekiama nustatyti kuriose mokyklos vietose patyčių fenomenas pasireiškia dažniausiai. Duomenų analizė parodė, kad didžioji dalis apklaustųjų patyčias patiria mokyklos koridoriuose (29%) ir mokyklos kieme ar jos teritorijoje (29%). Mažesnę dalį respondentų nurodė valgyklą (8%), o vieta kurioje mažiausiai patiriamos patyčios – tualetas (2%).

Pasak G. Girdvainio (2009) didžioji dauguma mokinių patyčias patiria koridoriuose, mokyklos kieme ar jos teritorijoje, kabinetuose. Rečiau patiriamos patyčios valgykloje ir tualete.

Nagrinėjant mokslinę literatūrą buvo pastebėta, kad gauti tyrimo rezultatai yra labai panašūs. Galime teigti, kad skriaudėjai dažniausiai renkas ramesnes, kiek mažiau pastebimas vietas, tokias kaip koridoriai, mokyklos kiemas ar jos teritorija. Tikėtina, kad patyčių iniciatoriai bijo būti užklupti suaugusiųjų ir būti nubausti.

Apklaustos metu buvo svarbu išsiaiškinti, kokia yra paauglių reakcija ir elgesys patyčių situacijos metu. Pateikti teiginiai ir respondentų atsakymų klasifikacija pateikta 2 lentelėje.

2 lentelė

Paauglių reakcija į patyčias (N = 96)

Reakcijų būdai	Mokinių skaičius	Procentai
Atsakau skriaudėjams tuo pačiu	24	25
Papasakoju tėvams	42	44
Stengiuosi, kad niekas apie tai nesužinotų	20	21
Papasakoju mokytojams	26	27
Papasakoju draugams	56	58
Ignoruoju tokį elgesį	54	56
Stengiuosi parodyti, kad manęs tai nejaudina	62	65

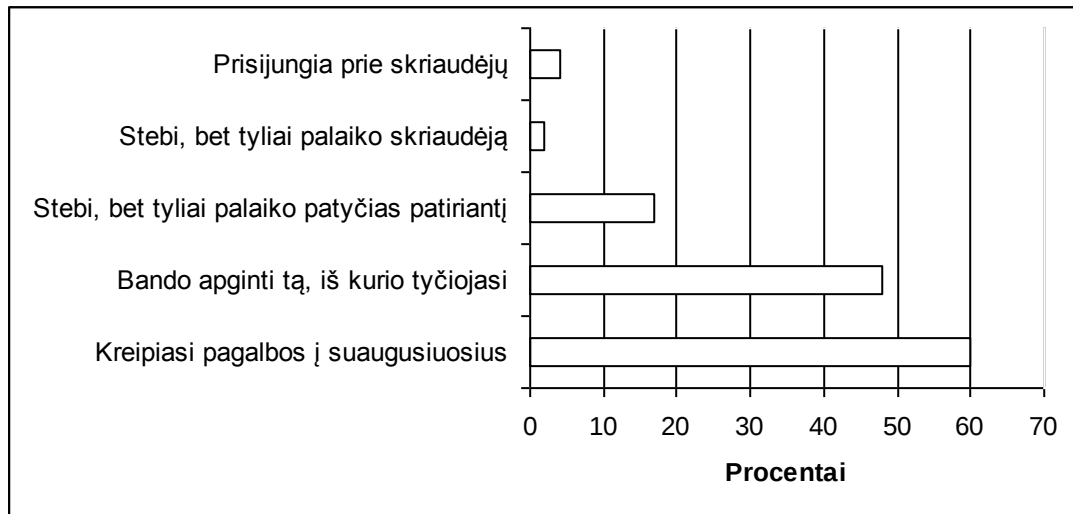
Nustatyta, kad didžioji dalis respondentų (65%) slepia savo jausmus ir stengiasi parodyti, kad juos tai nejaudina ar ignoruoja tokį elgesį (56%). Deja tik 27% respondentų kreipiasi pagalbos į mokytojus, tačiau tėvams apie savo problemą papasakoja 44% paauglių. Lyginant tėvus, mokytojus ir draugus, paaugliai labiausiai pasitiki ir tikisi sulaukti pagalbos daugiausiai iš draugų, net 58% respondentų pasakoja apie patyčių patyrimą draugams. Maždaug ketvirtadalis respondentų į patyčias skriaudėjams atsako tuo pačiu (25%). Patiriamas patyčias stengiasi nusišluoti 21% apklaustųjų.

Apžvelgus Giedriaus Girdvainio (2009) atlikto tyrimo apie patyčių fenomeno paplitimą tarp Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklų rezultatus, matome, kad patyčias patiriantys mokiniai dažniausiai stengiasi parodyti, kad jų šis reiškinys nejaudina arba atsako skriaudėjams tuo pačiu. G. Girdvainis teigia, kad mokiniai patiriantys patyčias apie tai papasakoja draugams arba nesiima jokių veiksmų. Deja tik nedidelė dalis mokinių patiriančių patyčias kreipiasi į socialinę pedagogę, papasakoja apie tai mokytojams ir kalba su tėvais.

Remiantis moksline literatūra ir atlikto tyrimo rezultatais galime teigti, kad daugiau nei pusė apklaustųjų nereaguoja į patyčias, apie jas nutyli ir slepia. Tai parodo, kad vaikai bijo kalbėti apie šį reiškinį, jį slepia, o tai kenkia pačiai patyčių aukai, nes skriaudėjas matydamas, kad gali nevaržomai šaipytis, tai pradeda daryti nuolatos – vėliau visa tai virsta įpročiu, kurio ne taip lengva atsikratyti. Lyginant abiejų tyrimo rezultatus matome, kad muzikine veikla užsiimantys vaikai į patyčias atsako tuo pačiu ženkliai mažiau, todėl galime daryti prielaidą, kad muzikinė veikla padeda ugdytiniui ugdytis stipresnes moralines nuostatas teisinga linkme. Į

patyčių fenomeną jis žiūri visai kitaip, supranta, kad negalima elgtis taip, kaip patyčių iniciatoriui. Paaugliai užsiimantys muzikine veikla šią problemą bando spręsti kreipdamiesi į tėvus, tačiau į mokytojus ir socialinius pedagogus jie kreipiasi nenoriai. Galime daryti prielaidą, kad paaugliai, užsiimantys muzikine veikla ir jų bendraamžiai nepasitiki mokytojais ir į juos nesikreipia pagalbos. Tokie rezultatai parodo, kad mokyklose trūksta prevencinių programų prieš patyčių reiškinių, į jį nėra efektingai reaguojama, o gal būt visai nereaguojama. Todėl mokiniai pagalbos ieško šeimoje, draugų tarpe, o blogiausia apie tai tyli, nereaguoja ir ignoruoja.

Apklausos metu buvo svarbu išsiaiškinti, kaip paaugliai elgiasi pamatę patyčių situaciją, kai tyčiojasi iš kitų mokinių. Pateikti teiginiai ir respondentų atsakymų klasifikacija pateikta 2 paveiksle.

2 pav. Paauglių elgesys pamatęs patyčių situaciją (N=96)

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad 60% respondentų teigė, jog kreipiasi pagalbos į suaugusiuosius. 48% bando aktyviai apginti tą, iš kurio tyčiojasi. Stebi, bet tyliai palaiko patyčias patiriantį 17%, o stebi ir tyliai palaiko skriaudėją 2%. 4% respondentų prisijungia prie skriaudėjų.

Galima teigti, jog paaugliai supranta patyčių neigiamybę ir suvokia, kad teisinga yra kalbėti apie patyčių reiškinių. Tačiau realiai jie vis dar ignoruoja ir nutyli patyčių veiksmus, retai kreipiasi į suaugusiuosius ir patys bando išspręsti šią opią problemą. Paaugliai dar nesuvokia realios patyčių grėsmės, tikėtina, kad tai yra informacijos stoka šio reiškinių atžvilgiu.

Kiekvienoje bendrojo lavinimo mokykloje turėtų būti intensyviai vykdoma patyčių prevencinė programa, mokytojai turi būti informuoti, kaip elgtis pamačius ir sužinojus apie patyčių veiksmus jų aplinkoje, mokiniai turi būti įtraukti į šią mokykloje vykdomą programą. Juos reikia taip pat supažindinti su patyčių formomis, bei pateikti informaciją, kur galima kreiptis sulaukus patyčių. Šiomis dienomis, bendrojo lavinimo mokyklose į šį opų reiškinį vis dar žiūrima „pro pirštus“. Niekas apie tai nediskutuoja ir neviešina šios problemos. Norint sustabdyti patyčias mokykloje, pirmiausia apie tai reikia prabilti.

Siekiant sužinoti, ar patyčios turi įtakos mokinių pamokų lankomumui, buvo pateikti klausimai. Gauti rezultatai rodo, kad dėl patyčių per pastaruosius 2 mėnesius 17% mokinių dažnai vengia eiti į mokyklą, 4% mokinių kartais praleidžia pamokas, 6% mokinių dažnai, o 25% mokinių kartais vengia vietų mokyklose, kur galima sulaukti patyčių. Atsakymų rezultatai patvirtina, kad vis dėl to patyčių reiškinys mokykloje turi įtakos mokinių pamokų lankomumui. Paaugliai sąmoningai dėl šios priežasties vengia eiti į mokyklą, dažnai praleidžia kai kurias pamokas ir vengia vietų mokyklose, kur galima sulaukti patyčių. Gauti duomenys sponuoja prielaidą, kad paaugliai vengia eiti į mokyklą, nes joje jaučiasi nesaugiai, bijo papulti į patyčių situaciją, abejoja, kad gali sulaukti suaugusiųjų pagalbos ir palaikymo. Tokia edukacinė aplinka ir vengimas eiti į mokyklą, ne tik trukdo mokiniui ugdytis, bet gali iššaukti psichinius sutrikimus, o laikui bėgant gali peraugti ir į fizinės sveikatos problemas.

Kaip jau buvo minėta, tyrime buvo išsiaiškinta, kad net 48% respondentų kartais tyčiojasi iš kitų mokinių. Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti kokios patyčių formos pasireiškia bendrojo lavinimo mokykloje (žr. 3 lentelė).

3 lentelė

Patyčių formų dažnis per paskutinius 2 mėnesius (N = 96)

Patyčių formos	Mokinių skaičius	Procentai
Mušimas	20	21
Stumdymas	32	33
Išpyrimas	10	10
Daiktų gadinimas	0	0
Daiktų ir pinigų atiminėjimas	2	2
Ignoravimas ar nebendravimas	38	40
Apkalbinėjimas	40	42
Prasivardžiavimas, erzinimas	22	23
Grasinimas	6	6
Apspjaudimas	0	0
Ižeidinėjančių ir nemalonių užrašų rašymas	2	2

Duomenų analizės metu paaiškėjo, kad dažniausiai yra tyčiojamosi žodine patyčių forma: net 42% respondentų prisipažino, jog per pastaruosius 2 mėnesius jie apkalbinėjo savo bendraamžius, ignoravo ir nebendravo 40% apklaustųjų, prasivardžiavo ir erzino 23%. Kiek rečiau juos mušdavo (21%) ir stumdavo (33%). Rečiausiai, pasak paauglių, įspirdavo (10%), grasindavo (6%), atiminėjo daiktus ir pinigus (2%) bei rašė įžeidinėjančius ir nemalonus užrašus apie bendraamžius (2%).

Apžvelgus Giedriaus Girdvainio (2009) atliktą tyrimą matome, kad daugiausia respondentų per paskutinius 2 mėnesius yra apkalbinėję savo bendraamžius, prasivardžiavo ir erzino, ignoravo ar nebendravo. Rečiau stumdė, spardė ir grasino. Rečiau tyčiojamosi mušimo, daiktų gadinimo ir įžeidinėjančių ir nemalonių užrašų rašymo būdu. Rečiausiai mokiniai tyčiojasi atiminėdami pinigus ar kitus daiktus bei apspjaudydami.

Tyrimų duomenys atskleidė, kad patyčių mastas mokykloje yra labai didelis. Rezultatai rodo, kad mokiniai dažniausiai tyčiojasi žodine patyčių forma taip siekdami pažeminti, sumenkinti savo bendraamžius, juos įskaudinti. Lyginant tyrimą atliktą tarp mokinių užsiimančių muzikine veikla ir mokslinėje literatūroje pateiktais tyrimų rezultatais matome, kad respondentai užsiimantys muzikine veikla, procentaliai ženkliai mažiau tyčiojasi iš kitų mokinių, nei kiti. Tikėtina, kad mokiniams kurie neužsiima muzikine veikla yra pilnavertiškumo stoka. Jie nemoka tinkamai bendrauti su savo bendraamžiais, todėl norėdami įrodyti, kad yra stipresni už kitus ir bijodami patys nenukentėti nuo patyčių, pradeda tyčiotis iš kitų. Galime teigti, kad muzikinė veikla skatina vaiko pilnavertiškumo jausmą, pasitikėjimą savimi, pagarbą kitam žmogui bei toleranciją.

Atliekant apklausą, buvo norima išsiaiškinti respondentų nuomonę ir bendraamžių požiūrį į paauglių muzikinę veiklą. Tyrimo rezultatų statistiniai duomenys pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė

Bendraamžių požiūris į respondentų muzikinę veiklą (N = 96)

Teiginiai	Sutinku sk./ proc.	Nesu tikras (- a) sk./ proc.	Nesutinku sk./ proc.
Ar bendraamžiai palankiai reaguoja į Tavo muzikę veiklą	54 (56)	42 (44)	0 (0)
Tu bendraamžių pasididžiavimas	14 (15)	54 (56)	28 (29)
Tu gabesnis už kitus savo bendraamžius	26 (27)	32 (33)	38 (40)
Kiti bendraamžiai Tau pavydi	8 (8)	34 (35)	54 (56)
Bendraamžiai iš Tavęs tyčiojasi	4 (4)	20 (21)	72 (75)
Bendraamžiai nekreipia į tave dėmesio	4 (4)	38 (40)	54 (56)

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad net 44% apklaustųjų abejoja, kad jų bendraamžiai palankiai reaguoja į muzikinę veiklą. 29% teigia, jog bendraamžiai į juos nesilygiuoja, 56% tuo abejoja. Paklausus ar jų bendraamžiai mano, kad jie yra gabesni už kitus nes užsiima muzikine veikla, rezultatai pasiskirstė beveik tolygiai: sutinka 27%, nėra tikri 33%, nesutinka 40%. Daugiau nei pusė apklaustųjų 56% mano, jog bendraamžiai jiems nepavydi, kad jie užsiima muzikine veikla ir tik 8% procentai pritaria šiam teiginiui. Vis dėl to 4% respondentų teigia, jog jie sulaukia patyčių iš savo bendraamžių, nes užsiima muzikine veikla, 21% tuo abejoja. 56% apklaustųjų teigia jog bendraamžiai atsižvelgia į tai, kad jie užsiima muzikine veikla ir dėl to sulaukia daugiau dėmesio nei kiti, tačiau tuo abejoja net 40% respondentų ir net 4% sutinka, kad į juos bendraamžiai nekreipia dėmesio.

Rezultatai atskleidė, kad paaugliai užsiimantys muzikine veikla, nepasitiki savimi, nemano, kad bendraamžiai juos palaiko, o tai įrodo, kad nėra kryptingai formuojama vaiko asmenybė. Todėl galime spėti, kad mokiniai užsiimantys muzikine veikla siekia atkreipti bendraamžių dėmesį tyčiodamiesi iš kitų.

Paklausus respondentų „Kokių veiksmų sulauki bendrojo lavinimo mokykloje, todėl, kad užsiiminėji muzikine veikla?“, 52% apklaustųjų teigia, jog dažniausiai sulaukia komplimentų, bendraamžiai lygiuojasi į 23% apklaustųjų, 15% respondentų atsakė, kad juos laiko klasės lyderiu ir sulaukia apkalbinėjimų. 8% teigia, jog juos pravardžiuoja, 6% ignoruoja ir nebendrauja. Tad galime teigti, kad vis dėl to muzikinė veikla daugiausia neiššaukia patyčių veiksmų, o paaugliai palankiai reaguoja į bendraamžius, užsiimančius muzikine veikla, juos palaiko bei lygiuojasi į juos.

Siekiant atskleisti mokytojų požiūrį ir veiksmus į patyčių reiškinių, buvo pateikti klausimai kurių statistiniai duomenys pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė

Mokytojų požiūris ir veiksmai į patyčių fenomeną (N = 96)

Teiginys	Dažnai sk./ proc.	Kartais sk./ proc.	Niekada sk./ proc.	Neatsimenu sk./ proc.
Kaip dažnai mokytojai tyčiojasi iš kitų mokinių?	4 (4)	30 (31)	48 (50)	14 (15)
Ar mokytojai yra Tave įžeidę girdint kitiems mokiniams?	10 (10)	18 (19)	58 (60)	10 (10)
Jei mokytojas mato, kad yra tyčiojamas iš kitų mokinių, ar jis stabdo patyčias?	46 (48)	32 (33)	0 (0)	18 (19)

31% apklaustųjų teigia, jog kartais mokytojai tyčiojasi iš mokinių, 4% sako, kad tai vyksta dažnai. Paklausus, ar juos yra įžeidę mokytojai kitiems mokiniams girdint, 48% respondentų teigia, kad tai vyksta dažnai, net 33% apklaustųjų tai patiria kartais. Norint išsiaiškinti kaip mokytojai reaguoja, kai mokykloje pamato, kad yra tyčiojamas iš kitų mokinių, 48% apklaustųjų atsakė, kad dažnai stabdo patyčias, o 33% apklaustųjų teigia, jog jas mokytojai mato, bet stabdo tik kartais.

Rezultatai rodo, kad patyčių problema yra opi ne tik tarp vaikų, bet ir tarp mokytojų bei mokinių. Mokykloje, kurioje mokytojai tyčiojasi iš mokinių, visada klestės patyčių reiškiny. Mokytojai ne tik, kad negali tyčiotis iš kitų mokinių ir rodyti neteisingo pavyzdžio, bet pamatę patyčių situaciją privalo ją stabdyti. Mokytojas kiekvieną dieną mato ir stebi vaikus, todėl jis turi būti tarsi „veidrodis“ savo elgesiu, komentarais, reakcijomis parodantis, kad įžeidžiantis, negarbus elgesys su bendramoksliais yra netoleruotinas. Patyčių prevencinė programa turi prasidėti ne nuo mokinių, o nuo mokyklos vadovybės, mokytojų.

Anketinėje apklausoje siekėme išsiaiškinti koks mokytojų požiūris į paauglius užsiimančius muzikine veikla. Paklausus paauglių kaip dažnai jie sulaukia pagyrimų iš mokytojų dėl to, kad užsiima muzikine veikla, 19% apklaustųjų atsakė, kad sulaukia dažnai, kartais pagyrimų sulaukia 58%, 10% teigia jog niekada nesulaukia. Į klausimą, ar mokytojai nuolankiau vertina muzikuojančius mokinius, teigiamai atsakė 27%, abejoja 54%, neigiamai atsakė 19% respondentų. Net 71% apklaustųjų teigia, kad dažniausiai mokytojai juos giria, o pateikia kaip pavyzdį kitiems mokiniams 42% respondentų. Net 38% apklaustųjų teigia, jog mokytojai jiems nuolaidžiauja.

Tyrimas atskleidė, kad mokytojai palankiai reaguoja į paauglius užsiimančius muzikine veikla, juos giria, pateikia kaip pavyzdį kitiems mokiniams, kartais net nuolaidžiauja. Tikėtina, kad toks palankus mokytojų vertinimas paauglių užsiimančių muzikine veikla atžvilgiu, gali sukelti patyčių veiksmus iš bendraamžių.

Siekiant išsiaiškinti, kokie patyčių santykiai yra tarp paauglio užsiimančio muzikine veikla ir šeimos narių, respondentams buvo pateikta keletas klausimų. Paklausus ar juos šeimos nariai skatina užsiimti muzikine veikla, teigiamai atsakė didžioji dalis, net 83% visų apklaustųjų. 67% apklaustųjų teigia, jog dažniausiai jais didžiuojasi. Kad dažniausiai šeima skatina juos

aktyviau užsiimti muzikine veikla teigia 48%, o dažnai pateikia kaip pavyzdį kitiems, atsakė 23% respondentų.

Galime teigti, jog vaikai užsiimantys muzikine veikla, šeimoje yra mylimi, jais didžiuojasi ir juos skatina. Todėl tikėtina, kad paauglys, užsiimantis muzikine veikla, patekęs į patyčių situaciją ir nuo jos nukentėjęs, apie tai praneš savo šeimos nariams ir problemą bandys išspręsti kartu.

Patyčios – opi problema dabartinėje visuomenėje bei Lietuvos švietimo įstaigose. Kas trečias paauglys bent 1 – 2 kartus per mėnesį patiria patyčias. Aplinka kurioje vaikas auga, mokosi, suformuoja suvokimą ir požiūrį į patyčias aplinkoje. Jei mokinio aplinkoje mokytojai pastebi ir stabdo patyčių atvejus, galima tikėtis, kad vaikams formuosis neigiamas požiūris į patyčias. Nepaisant to, vis dar pasitaiko atvejų, kai į patyčias žiūrima „pro pirštus“, tarsi kaip į žaidimą, pajuokavimą. Deja, riba tarp pajuokavimų ir patyčių paauglių tarpe yra labai trapi.

Patyčios dažniausiai pasireiškia žodinėmis formomis. Paaugliai yra apkalbinėjami, erzunami, ignoruojami. Jie dažnai yra ne tik aukos, bet ir patys patyčių iniciatoriai. Paaugliai suvokia patyčių neigiamumą, tik nesupranta jos grėsmės stiprumo, todėl patyčių fenomeną priima kaip normalų reiškinį arba tiesiog jį ignoruoja. Muzikinė veikla neskatina paauglių tyčiotis vieni iš kitų ir patyčių fenomenas pasireiškia rečiau, tačiau tikėtina, kad mokytojų nuolaidžiavimas, gyrimas nuolankumas vertinant paauglį užsiimančią muzikine veikla, gali skatinti bendraamžius tyčiotis iš paauglių užsiimančių muzikine veikla.

IŠVADOS

1. Patyčios yra tam tikra agresyvaus elgesio formų bendrojo lavinimo mokykloje. Patyčios yra apibrėžiamos, kaip nuolat pasikartojantis, sąmoningas, neišprovokuotas neigiamas vieno ar kelių asmenų elgesys, nukreiptas prieš kitą asmenį. Dažniausiai patyčių aukomis tampa ramūs, tylūs, savęs nedemonstruojantys, silpnesni mokiniai. Patyčios yra tiek fizinės, tiek psichologinės, joms būdinga fizinių ar žodinių veiksmų, sukeliančių skausmą, panaudojimas. Patyčios – tai nuolat pasikartojantis veiksmas. Lietuvoje apie 70 proc. vaikų bent kartą yra patyrę bendraamžių patyčias.
2. Patyčios tarp mokinių bendrojo lavinimo mokyklose yra plačiai paplitęs reiškinys. Beveik kas antras mokinys maždaug kartą per 2 mėnesius mokykloje patiria bendraamžių patyčias. Patyčios pasireiškia apkalbinėjimu, pravardžiavimu, erziniu, rečiau apspjaudimu. Dažniausia patyčių vieta – koridoriai, mokyklos kiemas ir jos teritorija, rečiau – mokyklos tualete ir kitose mokyklos vietose.
3. Patyčių fenomenas aktualus visose amžiaus grupėse, tačiau aktyviausiai pasireiškia paauglystės laikotarpiu. Paauglystė – labai svarbus ir painus amžiaus tarpsnis, kuriame vyksta emocinė, fizinė, kognityvinė, socialinė raida. Tai pats sudėtingiausias ir reikšmingiausias amžius asmenybės ugdyme. Tai savęs tyrinėjimo, atradimo ir savo galimo vaidmens gyvenime nustatymo metas. Paauglystėje ypač svarbūs ir reikšmingi tampa bendraamžių draugystės, jų pripažinimo poreikiai, taip pat bendravimas tarp bendraamžių.
4. Pamokoje neįmanoma padaryti visko, kad atsiskleistų mokinių gabumai, vystytųsi kūrybinės galios, tad mokiniai gali save realizuoti popamokinėje veikloje. Popamokinė veikla realizuojama mokyklos teritorijoje, tai: dalykiniai, techniniai, meniniai ir kitokie būreliai įvairaus intelekto visų klasių mokiniams, arba už jos ribų, tai – specializuotų dailės, muzikos, sporto ir kitokių mokyklų veikla. Šiomis dienomis, popamokinė muzikinė veikla yra priskiriama neformaliajam ugdymui. Muzika yra antroje vietoje pagal popamokinės veiklos mokinių pasirinkimus. Tarp muzikos veiklų populiariausios yra: dainavimas, grojimas pučiamaisiais instrumentais, bendrasis muzikinis lavinimas, grojimas fortepijonu, smuiku. Popamokinė veikla, padeda mažinti įtampą bendraujant, padeda realizuoti savo tikruosius norus.
5. Patyčios paauglių tarpe - plačiai paplitęs reiškinys. Kas trečias mokinys bent 1 – 2 kartus per mėnesį patiria bendraamžių patyčias. Paaugliai dažniausiai patiria ir patys tyčiojasi

žodinėmis patyčių formomis – apkalbinėjimu, pravardžiavimu, erzinimu bei ignoravimu. Rečiausiai paaugliai apspjaudomi. Dažniausiai su bendraamžių patyčiomis paaugliai susiduria mokyklos koridoriuose bei mokyklos kieme ar jos teritorijoje. Paaugliai susidūrę su bendraamžių patyčiomis, dažniausiai stengiasi parodyti, kad jų tai nejaudina arba ignoruoja tokį elgesį. Rečiau apie tai kalba su mokytojais.

6. Paaugliai užsiimantys muzikine veikla nesijaučia išskirtiniais savo bendraamžių tarpe todėl jie nepasitiki savimi, nemano, kad bendraamžiai juos palaiko, o tai įrodo, kad nėra kryptingai formuojama vaiko asmenybė. Todėl galime spėti, kad paaugliai užsiimantys muzikine veikla siekia atkreipti į save dėmesį tyčiodamiesi iš kitų.

7. Mokytojai į patyčių reiškinių nereaguoja arba retai stabdo patyčias, todėl patyčių prevencijos programa neveikia arba ji išvis nėra diegiama. Mokytojai nuolaidžiauja, nuolankiau vertina paauglius užsiimančius muzikine veikla, tai sukelia mokinių nepasitenkinimą bei pavydą todėl tikėtina, kad tokie mokytojų veiksmai gali sukelti bendraamžių patyčias. Šeimos nariai palankiai reaguoja į paauglius užsiimančius muzikine veikla, juos skatina, giria, pateikia kaip pavyzdį kitiems. Todėl tikėtina, kad muzikuojančio paauglio šeimoje patyčių nėra, jis yra motyvuotas viešinti akivaizdų patyčių reiškinių, ginti nukentėjusį, bei apie skriaudėją pranešti suaugusiam asmeniui.

LITERATŪRA

1. Barkauskaitė M. (2001). Paaugliai: sociopedagoginė dinamika. Vilnius.
2. Bitinas B. (1996). Ugdymo filosofijos pagrindai. Vilnius.
3. Boulton M. J., Smith P. K. (1994) Bully / victims problems among middle school children: Stability, Selfperceived competence, and Peer acceptance. *British Journal of Developmental Psychology*, 12: 315 – 329.
4. Bulotaitė L., Pivorienė R., Strulienė N. (2002). Drauge su vaiku. Vilnius.
5. Gilligan J. (2002). Smurto prevencija. Vilnius.
6. Girdvainis G. (2010). Patyčių paplitimas tarp Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklų mokinių // Socialinis ugdymas: smurto ir patyčių prevencija ugdymo įstaigose 5. Šiauliai. P. 18 – 29.
7. Girdvainis G., Pocevičienė R. (2009). Patyčių problema ir jos prevencijos bendrojo lavinimo mokykloje analizė // Jaunųjų mokslininkų darbai, Nr. 4 (25). p. 127 – 135.
8. Grigaliūnienė V., Kontrimienė A., Račkauskienė A., Stacevičienė R., Šaferis V. (2012). Patyčių psichosocialiniai ir ekonominiai aspektai Kauno rajono bendrojo lavinimo mokyklose // Sveikatos mokslai, Vol. 22. Nr. 3. p. 68 – 71.
9. Gučas A. (1990). Vaiko ir paauglio psichologija. Kaunas.
10. Gumuliauskienė A., Juodaitytė A., Malinauskienė D. (2010). Tyrimais grįsto smurto ir patyčių prevencijos galimybių paieškos // Mokytojų ugdymas. Nr. 14 (1). P. 194 – 207.
11. Jacikevičius A. (1995). Žmonių grupių (socialinė) psichologija. Vilnius.
12. Jovaiša L. (1993). Pedagogikos terminai. Kaunas.
13. Juodaitytė A., Baniulienė A. (2010). Mokytojų, dalyvaujančių OLWEUS patyčių prevencijos programoje, kompetencijų raiška // Socialinis ugdymas: smurto ir patyčių prevencija ugdymo įstaigose 5. Šiauliai. P. 171 – 184.
14. Kurienė A., Pivorienė V. R. (2000). Būkime atidūs – vaiką ištiko bėda. Vilnius.
15. Lietuvių kalbos žodynas (2002). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
16. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas 2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281. [žiūrėta 2012 – 11 – 20]. Prieiga per internetą:
<http://www.sac.smm.lt/images/file/e_biblioteka/Lietuvos%20Respublikos%20svietimo%20istatymas.pdf>

17. Lukavičienė V., Šilėnienė B. (2010). Studentų refleksijos apie smurtą ir patyčias mokykloje // Socialinis ugdymas: smurto ir patyčių prevencija ugdymo įstaigose 5. Šiauliai. P. 49 – 59.
18. Macijauskaitė R. (2004). Patyčias išgyvenantys vaikas nuolat jaučiasi nesaugus // Sveikata ir grožis, Nr. 23. P. 20 – 21.
19. Moksleivių papildomas ugdymas. (1994). Straipsnių rinkinys (sud. i. Zaleskienė). Vilnius.
20. Nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2011 – 2015 metų programos patvirtinimo (2011 sausio 3d. Nr. A1 – 2). [žiūrėta 2012 – 12 – 11]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=390536&p_query=&p_tr2= >
21. Navaitis G. (2001). Psichologinė parama paaugliui. Vilnius.
22. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. kovo 29 d. įsakymo Nr. V- 554 redakcija. [žiūrėta 2012 – 11 – 22]. Prieiga per internetą: <[http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/2012-04-06-V-554\(2\).doc](http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/2012-04-06-V-554(2).doc)>
23. Olweus D. (1991). Bullying – victim problems among school children: Basic facts and effects of a school based intervention programs. In D. J. Pepler & K. H. Rubin (eds). Development and treatment of childhood aggression, Hillsdale, NJ: Lawrence Elbraum Associates.
24. Olweus D. (1993) Bullying at school: What we know and what we can do. Oxford and Cambrige, MA: Backwell Publisher.
25. Olweus D. (2008). Patyčios mokyklose: faktai ir intervencija // Modernūs požiūriai į patyčias ir smurto prevenciją mokyklose: tarptautinės konferencijos medžiaga. Vilnius.
26. Povilaitis R., Jasiulionė J. S. (2008). Mokykla gali įveikti patyčias. Vilnius.
27. Povilaitis R., Valiukevičiūtė J. (2006). Patyčių prevencija mokykloje. Vilnius.
28. Račkauskas D., Šilėnienė B. (2010). Pedagogų prevencinė veikla mažinant mokinių tarpusavio patyčias ir smurtą bendrojo lavinimo mokyklose // Socialinis ugdymas: smurto ir patyčių prevencija ugdymo įstaigose 5. Šiauliai. P. 234 – 244.
29. Ramaneckienė I. (1998). Papildomas ugdymas // Papildomas ugdymas I: straipsnių rinkinys ir aukštesnių klasių mokytojams (sud. Ramaneckienė I.). Šiauliai. P. 4 – 10.

30. Rigby K., Slee P. (1993) Dimensions of interpersonal relating among Australian school children and their implications for psychological wellbeing. *Journal of Social Psychology* 133.1: 33 – 42.
31. Robichaud M. G. R. (2007). Vaikas kenčia pažemėjimus mokykloje. Vilnius.
32. Ruškus J., Žvirdauskas D., Stanišauskienė V. (2009). Neformalusis švietimas Lietuvoje. Faktai, interesai, vertinimai. Vilnius. [žiūrėta 2012 – 11 – 12]. Prieiga per internetą: < http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/apzvalgos/Neformalus%20svietimas.pdf>
33. Salmivalli C., Lagerspetz K., Bjorkqvist K., Osterman K. (1996) Bullying as a group process: participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behaviour*, 22 (1): 1 – 15.
34. Skirienė D. (2010). Vidurinės ugdymo pakopos mokinių požiūris į saugumą bei patyčių raišką gimnazijoje // Socialinis ugdymas: smurto ir patyčių prevencija ugdymo įstaigose 5. Šiauliai. P. 75 – 83.
35. Smith P. K. (2000) Bullying and Harassment in Schools and the Rights of Children. *Children and Society* vol. 14, pp. 294 – 303.
36. Šerkšnienė R., Petraitis D. (2008) Metodinės rekomendacijos specialistams, dirbantiems su smurtą patyrusiais vaikais. Kaunas.
37. Šukytė D. (2010). Socialinis ir emocinis ugdymas patyčių prevencijoje // Socialinis ugdymas: smurto ir patyčių prevencija ugdymo įstaigose 5. Šiauliai. P. 245 – 256.
38. Targamadžė V., Valeckienė D. (2007). Patyčių bendrojo lavinimo mokyklose samprata: priežasčių, formų ir pasiekimų diskursas // *Acta Pedagogica Vilnensia*, Nr. 19. p. 159 – 171.
39. Valeckienė D. (2007). Patyčių tarp bendraamžių prevencijos strategijų mokykloje analizė: užsienio šalių patirtis // *Tiltai*, Nr. 4. p. 53 – 52.
40. Whitted K. S., Dupper D. R. (2005) Best practices for Preventing or Reducing Bullying in Schools. *Children and Schools* Volume 27, No. 3.
41. Zaborskis A., Cirtautienė L., Žemaitienė N. (2005). Moksleivių patyčios Lietuvos mokyklose 1994 – 2002 // *Medicina*, Nr.41(7). p. 614 – 620.
42. Zaborskis A., Vareikinė I. (2008). Patyčios Lietuvos mokykloje ir jų sąsajos su moksleivių sveikata bei gyvensena // *Medicina*, Nr. 44(3). p. 232 – 239.
43. Žukauskienė R. (1996). Raidos psichologija. Vilnius.

44. Žukauskienė R. (2012). Raidos psichologija: integruotas požiūris. Vilnius.

ANKETA

Mielas moksleivi,

ŠU Menų fakulteto 4 kurso studentė, vykdo bakalaurnio darbo tyrimą. Maloniai prašau Tavęs užpildyti anketą ir atsakyti į visus pateiktus klausimus. Būk nuoširdus ir sąžiningas, nes Tavo kiekvieno atsakymai yra svarbūs. Anketa yra anoniminė ir gauti rezultatai niekur nebus skelbiami, tik panaudoti tyrime. Iš anksto dėkoju ir linkiu Tau sėkmės!

Pažymėk tau tinkantį atsakymo variantą (x)

1. Tavo lytis: ☐ vyr. ☐ mot.

2. Kiek Tau metų? (įrašyk skaičių) _____

3. Kurioje klasėje mokaisi? (įrašyk skaičių) _____

4. Kaip saugiai Tu jautiesi savo mokykloje?

Labai saugiai	Saugiai	Kartais saugiai, kartais nesaugiai	Nesaugiai	Visiškai nesaugiai
☐	☐	☐	☐	☐

5. Kaip dažnai kiti mokiniai tyčiojasi iš Tavęs (per paskutinius 2 mėnesius) ?

Niekada	1 – 2 kartus per mėnesį	2 – 3 kartus per mėnesį	1 kartą per savaitę	Keletą kartų per savaitę
☐	☐	☐	☐	☐

6. Kokiu būdu iš Tavęs tyčiojasi bendrojo lavinimo mokykloje (per paskutinius 2 mėnesius)?

	Dažnai	Kartais	Niekada	Neatsimenu
Mušdavo	☐	☐	☐	☐
Stumdydavo	☐	☐	☐	☐
Įspirdavo	☐	☐	☐	☐
Gadindavo Tavo daiktus	☐	☐	☐	☐
Atimdavo Tavo daiktus ar pinigus	☐	☐	☐	☐
Ignorudavo ar nebendraudavo su Tavimi	☐	☐	☐	☐
Apkalbinėdavo Tave	☐	☐	☐	☐
Grasindavo Tau	☐	☐	☐	☐
Apspjaudydavo Tave	☐	☐	☐	☐
Rašydavo įžeidinėjančius ir nemalonus užrašus apie Tave	☐	☐	☐	☐

7. Kuriose mokyklos vietose iš Tavęs tyčiojasi?

	Niekada	Kartais	Dažnai	Neatsimenu
Koridoriuose	☐	☐	☐	☐
Kabinetuose	☐	☐	☐	☐
Valgykloje	☐	☐	☐	☐
Tualetė	☐	☐	☐	☐
Mokyklos kieme ar jos teritorijoje	☐	☐	☐	☐
Kitose vietose (<i>įrašyk savo variantą</i>).....				

8. Kaip reaguoji, jeigu iš Tavęs tyčiojasi?

	Taip	Ne	Negaliu atsakyti/ Neturiu nuomonės
Atsaku skriaudėjams tuo pačiu	☐	☐	☐
Papasakoju tėvams	☐	☐	☐
Stengiuosi, kad niekas apie tai nesužinotų	☐	☐	☐
Papasakoju mokytojams	☐	☐	☐
Papasakoju draugams	☐	☐	☐
Ignoruoju tokį elgesį	☐	☐	☐
Stengiuosi parodyti, kad manęs tai neįaudina	☐	☐	☐
Tavo variantas (<i>įrašyk</i>).....			

9. Kaip dažnai mokytojai tyčiojasi iš kitų mokinių?

Niekada ☐	Kartais ☐	Dažnai ☐	Neatsimenu ☐
----------------------------------	----------------------------------	---------------------------------	-------------------------------------

10. Ar pasitaiko, kad Tu pats pasityčioji iš kitų mokinių?

Dažnai ☐	Kartais ☐	Niekada ☐	Neprisimenu ☐
---------------------------------	----------------------------------	----------------------------------	--------------------------------------

11. Ar darei ką nors iš žemiau nurodytų dalykų (*per paskutinius 2 mėnesius*)?

	Dažnai	Kartais	Niekada	Neprisimenu
Mušdavaisi	☐	☐	☐	☐
Stumdydavaisi	☐	☐	☐	☐
Įspirdavai	☐	☐	☐	☐
Gadindavai kitų daiktus	☐	☐	☐	☐
Atimdavai pinigus ar kitus daiktus	☐	☐	☐	☐
Ignoruodavai ar nebendraudavai su jais	☐	☐	☐	☐
Apkalbinėdavai kitus	☐	☐	☐	☐
Prasivardžiuodavai, erzindavai kitus	☐	☐	☐	☐
Grasindavai kitiems	☐	☐	☐	☐
Apspjaudydavai kitus	☐	☐	☐	☐
Rašydavai įžeidinėjančius ir nemalonus užrašus apie kitus	☐	☐	☐	☐
Tyčiojaisi kitais būdais(<i>įrašyk savo variantą</i>).....				

12. Pažymėk, kiek sutinki su žemiau išvardintais teiginiais?

	Pilnai sutinku	Sutinku	Nesu tikras(-a)	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Patyčios yra normali vaikų bendravimo dalis	☐	☐	☐	☐	☐
Reikia pasakyti suaugusiems, kai iš Tavęs tyčiojasi kiti mokiniai	☐	☐	☐	☐	☐
Reikia pranešti suaugusiems apie vaiką, kuris tyčiojasi iš kitų	☐	☐	☐	☐	☐

13. Kaip Tu dažniausiai elgiesi, kai mokykloje pamatai patyčių situaciją?

	Taip	Negaliu atsakyti	Ne	Apsimetu, kad nematau
Tyliai stebiu, bet palaikau skriaudėjus	☐	☐	☐	☐
Stebiu, bet tyliai palaikau patyčias patiriantį	☐	☐	☐	☐
Kreipiuosi į suaugusius	☐	☐	☐	☐
Prisijungiu prie skriaudėjų	☐	☐	☐	☐
Aktyviai bandau apginti tą, iš kurio tyčiojasi	☐	☐	☐	☐
Kitas variantas (<i>įrašyk</i>).....				

14. Jei mokytojas mato, kad yra tyčiojamas iš kitų mokinių, ar jis stabdo patyčias?

Niekada ☐	Kartais ☐	Dažnai ☐	Neprisimenu ☐
---	---	--	---

15. Ar yra buvę, kad dėl patyčių per pastaruosius 2 mėnesius elgeisi taip, kaip yra nurodyta žemiau:

	Dažnai	Kartais	Niekada	Neatsimenu
Vengei eiti į mokyklą	☐	☐	☐	☐
Praleidai kai kurias pamokas	☐	☐	☐	☐
Vengei vietų mokyklose, kur galima sulaukti patyčių	☐	☐	☐	☐

16. Kaip jautiesi bendrojo lavinimo mokykloje, lankydamas muzikos mokyklą?

Išskirtinis ☐	Gabesnis ☐	Nevykėlis ☐	Nesijaučiu kitokiu ☐	Klasės lyderis ☐
--	--	---	--	---

17. Ar patiri patyčias bendrojo lavinimo mokykloje, todėl, kad užsiiminėji muzikine veikla?

Tikrai taip ☐	Lyg ir taip ☐	Nežinau ☐	Lyg ir ne ☐	Ne ☐
--	--	---	---	------------------------------------

18. Ar Tu tyčiojiesi iš bendraamžių, todėl, kad jie neužsiima muzikine veikla?

Dažnai ☐	Kartais ☐	Niekada ☐	Neatsimenu ☐
--	---	---	--

19. Kokių iš žemiau išvardintų veiksmų sulauki bendrojo lavinimo mokykloje, todėl, kad Tu užsiiminėji muzikine veikla?

	Dažnai	Kartais	Niekada	Neatsimenu
Mušimų	☐	☐	☐	☐
Stumdymų	☐	☐	☐	☐
Išpyrimų	☐	☐	☐	☐
Daiktų gadinimo	☐	☐	☐	☐
Pinigų ar daiktų atiminėjimo	☐	☐	☐	☐
Ignoravimo ar nebendravimo su Tavim	☐	☐	☐	☐
Apkalbinėjimo	☐	☐	☐	☐
Prasivardžiavo, erzinimo	☐	☐	☐	☐
Grasinimo	☐	☐	☐	☐
Apspjaudimo	☐	☐	☐	☐
Ižeidinėjančių ir nemalonių užrašų	☐	☐	☐	☐
Sako Tau komplimentus	☐	☐	☐	☐
Lygiuojasi į Tave	☐	☐	☐	☐
Laiko Tave klasės lyderiu	☐	☐	☐	☐
Kitas variantas (įrašyk).....				

20. Ar bendraamžiai palankiai reaguoja į Tavo muzikinę veiklą?

Taip ☐	Nežinau ☐	Ne ☐
--------------------------------------	---	------------------------------------

21. Kaip bendraamžiai reaguoja į Tavo muzikinę veiklą?

	Pilnai sutinku	Sutinku	Nesu tikras(-a)	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Tu bendraamžių pasididžiavimas	☐	☐	☐	☐	☐
Tu gabesnis už kitus savo bendraamžius	☐	☐	☐	☐	☐
Kiti bendraamžiai Tau pavydi	☐	☐	☐	☐	☐
Bendraamžiai iš Tavęs tyčiojasi	☐	☐	☐	☐	☐
Bendraamžiai nekreipia į Tave dėmesio	☐	☐	☐	☐	☐
Tu sulauki daugiau dėmesio, nei kiti bendraamžiai	☐	☐	☐	☐	☐

22. Ar mokytojai nuolankiau Tave vertina pamokoje?

Taip ☐	Nežinau ☐	Ne ☐
--------------------------------------	---	------------------------------------

23. Ar dažnai sulauki pagyrimų dėl to, kad užsiiminėjai muzikine veikla?

Dažnai ☐	Kartais ☐	Niekada ☐	Neatsimenu ☐
--	---	---	--

24. Ar mokytojai yra Tave įžeidę girdint kitiems mokiniams?

Taip ☐	Nežinau ☐	Ne ☐	Neatsimenu ☐
--------------------------------------	---	------------------------------------	--

25. Mokytojai tave:

	Dažnai	Kartais	Niekada	Neatsimenu
Peikia	☐	☐	☐	☐
Giria	☐	☐	☐	☐
Ignoruoja	☐	☐	☐	☐
Nuolaidžiauja	☐	☐	☐	☐
Reikalauja daugiau nei iš kitų	☐	☐	☐	☐
Pateikia kaip pavyzdį kitiems mokiniams	☐	☐	☐	☐
Apkalbinėja	☐	☐	☐	☐
Erzina	☐	☐	☐	☐
Tyčiojaisi kitais būdais (<i>įrašyk savo variantą</i>).....				

26. Ar šeimos nariai Tave skatina užsiimti muzikine veikla?

Taip ☐	Nežinau ☐	Ne ☐
--------------------------------------	---	------------------------------------

27. Šeimoje:

	Dažnai	Kartais	Niekada	Neatsimenu
Tavimi didžiuojasi	☐	☐	☐	☐
Tave smerkia	☐	☐	☐	☐
Tave skatina aktyviau užsiimti muzikine veikla	☐	☐	☐	☐
Nuolaidžiauja Tau	☐	☐	☐	☐
Reikalauja iš Tavęs daugiau	☐	☐	☐	☐
Pateikia kaip pavyzdį kitiems	☐	☐	☐	☐
Tu esi išskirtinis	☐	☐	☐	☐
Tave užgaulioja	☐	☐	☐	☐
Tave muša	☐	☐	☐	☐
Tyčiojaisi kitais būdais (<i>įrašyk savo variantą</i>).....				

28. Ką Tu keistum, kad mokykloje patyčios būtų sustabdytos (kokių veiksmų imtumeisi)?
(*įrašyk*).....

29. Kaip turėtų elgtis mokytojai, kad patyčios būtų sustabdytos?

Ačiū už Tavo nuomonę ir bendradarbiavimą!

*Jeigu kultų klausimų patyčių tema, gali parašyti man
laišką el. paštu: klauskrobertos@gmail.com*

